ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւն ընդունվում է [illegible]
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՄԻԱՅՆ

շնորհիւ ծխախոտի կատարելագործված մեխանիկական մշակման եւ ուշադիր դասաւորման

կարելի է դարձել տալ յատկութեամբ այնպիսի բարձր պապիրօս, ինչպիսին է

1882 թ. „ԿԱԼԻԱՆԸ“ 1896 թ.

10 ՀԱՏԸ 6 ԿՈՊ.

Ա. Ն. ԲՕՂԴԱՆՕՎ եւ Կ^ՕՄՊ. Ընկ.

Մեր պապիրոսների անհուն չափով ունեցած աջողութիւնը առաջացրել է ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐ: ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ!

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ՍՏԵՓԱՆ ՆԻԿԻՏԻՉ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ
ԹԻՖԼԻՍ, ԲԵԲՈՒՏՕՎՍԿԱՅԱ, 37.

(18,4,22 սեպ.) առ. 767. 3—3

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբերի 25-ին, առաւօտեան 11 ժամին նշանակված է Դրամատիկական Ընկերութեան արտակարգ ընդհանուր ժողով Բարեգործական Ընկերութեան դահլիճում:
(Аббасъ Абадская пл. соб. д.)

Ժողովի զբաղմունքի առարկաներն են՝
ա) Ընտրութիւն պատւաւոր և գործադիր անդամների.
բ) Ընկերութեան գոյութեան 10-ամեակի տօնման հարցը.
գ) Ընտրութիւն վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամների և փոխանդամների.
դ) Ընտրութիւն մրցանակաբաշխութեան երկու ժիւրիների անդամների և փոխանդամների.
ե) Ընթացիկ հարցեր:
(հ. կ.) առ. 919. 2—1

662. 100—41 առ. (հ. հ. կ.)

Սրանով յայտնում եմ ի գիտութիւն ինձ դիմող պ.պ. ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ, որ շրջանիս

ՋԻԿԻՐԴԻ ԳԻՒՂԻ
եկեղեցական-ծխ. դպրոցի

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է

Պատասխան չը ստացողները ազատ են:
Սուխումեան գործակալ՝
Ն. Քհ. Տէր-Եղիազարեանց
(առ.) 917. 1—1

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Ընդունում է ատամի և բերանի հիւանդութիւն ունեցողներին: Պլոմբ, արհեստական ատամներ իւրաքանչիւրը 1 րուբլի, և այլն:
Աշակերտներին և ծառայողներին 50% զիջել:
Ընդունելութիւնը առ. ժամը 9—2-ը և 4—7-ը երեկ.
Միքայէլեան փող. № 6, մուտքը պերէուլկայից:
(ե.հ.կ.) առ. 876. 50—6

ԲԺԻՇԿ
Գր. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց
հիւանդութիւններ
Ընդունում է հիւանդներին իր նոր բնակարանում՝ Գանօվսկայա փողոց, տուն Սէյլանովների, № 18, տէլէֆօն 615.
Առաւօտեան 12—1 ժամը
Երեկոյեան 5—6 ժամը
(ե.հ.կ.) առ. 819. 100—12

ԲԺԻՇԿ
Ռ. Ս. ԴԱՒԹԵԱՆՑ
Ներքին եւ ջղային հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը (ցերեկվայ ժամը 12—1.
ամեն օր (երեկոյեան ժամը 5—7.
Հասցէն՝ Կօչուբէեվսկայա փող. № 22.
Ելիզավէտինսկայա փողոցից՝ № 44 տան անկիւն:
(ե. հ. կ.) առ. 243. 100—71

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, հինգշաբթի, սեպտեմբերի 22-ին,
Հայոց Դրամ. Ընկ. Թատերասէրների խումբը Մասնակցութեամբ դերասանների
Կը ներկայացնէ առաջին անգամ ժողովրդ. բեմի վրա ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

ԵՒԳԻՆԷ

Պիէս 3 գործ.
(Մօտիկ ապագայում կը կայանայ այս պիէսի գլխաւոր գործող անձանց դատը):

ԳԻՇԵՐՎԱՅ ՍԱԲԲԸ ԽԵՐ Է
Վօդեվիլ 1 գործ. Գ. Սունդուկեանի
Մասնակցում են.—տ. տ. Դուրեան-Արմէնեան, Մանուչարեան, Մամիկոնեան, Նինուէլ, օր. օր. Թարխանեան, Մարգարիտ, պ. պ. Ամօ-Խարազեան, Արմէնեան, Գաւրօշ, Հայկազեան, Ցարութիւնեան, Սալաղայա, Սարեան, Տէր-Գրիգորեան, Տէր-Ցովհաննիսեան և այլք:
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը ճիշդ 8½-ին:
Տեղերի գները 5-ից մինչև 50 կօպ.:
Րէժիսեօր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ
Հերթ. կարգադրիչ՝ Մ. Ստամբօլցեան
920. 1—1

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ

II

Ճիշդ է, ռազմական տեսակէտով Թիւրքիան անշան պետութիւն չէ, ունի բազմաքանակ զինւորութիւն, ունի եւրօպական ռազմամթերք, ունի կանոնաւոր ռազմական կազմակերպութիւն և կարող է ցամաքի վրա տոկուն և երկարատև պատերազմ մղել, բայց պետական ամբողջութիւն պահպանելու և կանոնաւոր կերպով առաջադիմելու համար դա բաւական չէ:

Ի՞նչ կարող է անել ռազմական ոյժը, երբ կառավարութիւնը վստահ լինել չէ կարող, որ նրա ետևում կանգնած է ամբողջ ազգաբնակութիւնը հայրենասիրական զգացմունքներով.

Արդարև՝ եթէ Թիւրքիան, պատեբազմ յայտարարելով Իտալիային կամ մի ուրիշ պետութեան, պէտք է երկիւղ կրէ, որ ճգնաժամային բոպէներում յանկարծ կարող են Ալբանիան, Մակեդոնիան, Արաբիան, Թիւրքահայաստանը և պետութեան ուրիշ մասերը իրանց ուրոյն պահանջները առաջ տանել և զէնք բարձրացնել, ինչ ռազմական ոյժ կարող է դիմանալ այդ փորձութիւններին, երբ մանաւանդ Թիւրքիայի ֆինանսական դրութիւնը ամենևին նախանձելիներից չէ և միշտ երերվում է ամեն մի պատահարից.

Եթէ Թիւրքիան չէ ցանկանում, որ նրա բաժանման խնդիրը ստանայ իրականութիւն, նա, անշուշտ, պէտք է ամեն ջանք գործ դնի, որ Թիւրքիան բաժանման տրամադրութիւններ և պայմաններ չը պարունակի իր մէջ.

Թիւրքական ղեկավարող շրջանները ըմբռնել են պետութեան միութիւնը, կապը և ամբողջութիւնը ձևական, պաշտօնական, ոստիկանական եղանակով:

Մինչ չը յարգելով Ալբանիայի, Մակեդոնիայի, Արաբիայի, Թիւրքահայաստանի ժողովուրդների կենսական և էական պահանջները՝ կարելի է սրբտագին համերաշխութեան և փոխադարձ աջակցութեան մասին երազել: Այո, արտաքին ձևով, սպառնալիքներով և ոստիկանական բռնութիւններով կարելի է բոլորի բողոքող ձայնը լռեցնել, բայց դա կը լինի ինքնախաբէութիւն և այն էլ շատ վտանգաւոր ինքնախաբէութիւն, որովհետև բողոքի գաղափարը կը մնայ իբրև ծածկված կրակ և յետոյ յանկարծ կը բռնկվի, երբ շրջապատող պայմանները կը դառնան նպաստաւոր.

Եթէ Թիւրքիան անկեղծօրէն ցանկանում է ունենալ ներքին ամրութիւն և դէն մղել անջատող և քայքայող ազդեցութիւնները, նա պէտք է լուրջ կերպով հոգատար լինի, որ պետութեան բաղկացուցիչ մասերը կապվեն իրար հետ ներքին փոխադարձ կապով և սիրով: Իսկ այդ կարող է տեղի ունենալ այն ժամանակ, երբ յարգված կը լինեն նրանց կենսական շահերը՝ տնտեսական, ազգային, կուլտուրական:

Ցաւալի էր տեսնել, թէ ինչպէս Նոր-Թիւրքիան, որ աւետում էր քաղաքացու ազատագրութիւնը սահմանադրութեան օրով, զլանում էր տալ Ալբանիային տարրական իրաւունք՝ ունենալու սեփական գիր և լեզու. Թէ ինչպէս նա տանջում էր հայ և յոյն պատրիարքարանները սպառնալիքներով՝ խլելու սրանց արտօնութիւնները կրթարանների պահպանութեան և իրաւասութեան վերաբերութեամբ,

Թող Նոր-Թիւրքիան վերացնի Թիւրքիայի ժողովուրդների դժգոհութեան պատճառները, թող ընդառաջ գնայ ժողովրդական զանազան խաւերի կենսական շահերի բաւարարութեան գործին, թող տայ պետութեան բաղկացուցիչ մասերին տեղական ինքնավարութիւններ, թող հեռացնի այն ամենը, ինչ որ սերմանում է անվստահութիւն օսմանեան քաղաքացիների մէջ թէ դէպի միմեանց և թէ դէպի կառավարչական շրջանները, այն ժամանակ կը սկսի ներքուստ ամրանալ երկիրը, կը սնուի նոր ոգով հայրենասիրութիւն և ով գիտէ առաջը կառնի Թիւրքիայի բաժանման, որի գաղափարը սկսել է տարբանալ եւրօպական քաղաքական շրջաններում:

Բայց արդեօք Նոր-Թիւրքիան ընդունակ կը լինի մի այդպիսի վերածնման, արդեօք նա բաւականաչափ բարոյական կորով կունենայ մի լուրջ և արմատական ծրագիր կեանքի մէջ դրականապէս իրականացնելու:

Ա. Քալանթար

ԹՈՒՐՔ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
20 սեպտեմբերի

Հռոմ.—«Տրիբունայի» թղթակիցը, որ մեկնել է Տրիպօլիսից հոկտեմբերի 17-ին, հաղորդում է, որ իտալացիները հեռացան քաղաքից զօրահրամանատարի այն յայտարարութեան պատճառով, թէ երեք օր յետոյ կը սկսվի ռմբակոծութիւնը: Ցիրաւի, «Գարիբալդի» յածանաւից ցամաք իջաւ մի օֆիցէր և յայտնեց գրաւման ու ռմբակոծութեան մասին:

Կ. Պօլիս.—Իշխանութիւնների կարգադրութեամբ փակվեց դի-Րօմա բանկի բաժանմունքը:

Օսմանեան հեռ. գործակալութիւնը հաղորդում է, որ իտալացիները մի քանի անաջող փորձեր են կատարել Պրէվէզայում զօրքեր իջեցնելու:

Ծովային մինիստրը հրաժարվեց պորտֆէլից, պատճառաբանելով այդ՝ նաւատորմի անաջողութիւններով, որոնք իր անընդունակութիւնն են ապացուցում:

Անգլիական դեսպանը և ֆրանսիական հաւատարմատարը Բ. Դրանը յանձնեցին վերջին նօտայի պատասխանը, յայտնելով որ միջամտութիւնը անհնարին է, սակայն եթէ Թիւրքիան փոխէ իր հայեացքը Տրիպօլիսի հարցի վերաբերութեամբ և որոշակի պարզէ իր տեսակէտը, այն ժամանակ այդ պետութիւնները կարող են նրա վճիռը յանձնել Իտալիային:

Գերմանական դեսպանատան թարգմանը պաշտօնապէս յայտնեց Բ. Դրան, որ դեսպանատունը իր հովանաւորութեան տակ է առել իտալացիներին: Բ. Դուռը պատասխանեց, թէ իտալացիների նկատմամբ կը ճանաչէ բոլոր իրաւունքները, բացի կապիտուլացիօն իրաւունքներից՝ համարելով խախտված Իտալիայի հետ կապված պայմանագրերը:

Երեկոյեան լրագրերում հրատարակված է եօթն մաս ռեդիֆների մոբիլիզացիայի հրաման և հետևեալ տասը մասի ցուցակները պատրաստելու կարգադրութիւն:

Օսմանեան գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Զերնօգօրիան զէնքի է կանչում իր զօրքերին:

«Թանինը» հաղորդում է, որ իտալական հաւատարմատար դէ-Մարտինի ասելով՝ Իտալիան իբր պատերազմը սկսել է գերմանական դիպլօմատիայի խորհուրդների պատճառով, որպէսզի կանգնեցնէ Թիւրքիայի ուժեղանալը, որը ինքնին անհաճելի է Գերմանիային, որպիսին ինքը Գերմանիան Թիւրքիայի բարեկամը լինելով չէր կարող կանգնեցնել պատերազմով:

Օսմանեան գործակալութիւնը տեղեկացնում է, որ Տիտտօնիի այն յայտարարութիւնը, թէ իբր Թիւրքիան մտադիր էր գրաւել առևտրական նաւերը ականանաւերով, որի պատճառով իտալացիները նրանց ոչնչացրին, հերքվում է Բ. Դռնից. ականանաւերը ոչնչացված են իտալական մարտանաւերի ռմբակոծութեան բոպէին, պատերազմի յայտարարութիւնից մի քանի ժամ առաջ:

Մինիստրների խորհրդում քննվեցին այն պայմանները, որպիսիները հնարաւոր է առաջարկել Իտալիային պատերազմը դադարեցնելու համար: Հարցը մնաց չը վճռված:

Դարդանէլից եկել են հետևեալ Թիւրքական պատերազմական նաւերը. 2 զրահանաւ, 5 յածանաւ, 5 հականականաւ, 1 բեռնակիր նաւ: Նաւերը անվնաս են:

Նոր վէզիր Սաիդ-փաշայի դրութիւնը դժուարին է. կօմիտէտի մինիստրները հրաժարվում են մտնել նոր կաբինէտի մէջ և շարունակել ժամանակաւորապէս աշխատանքները. Թեկնածուները հրաժարվում են փոխարինել նրանց: Լուր է տարածված Սաիդ-փաշայի հրաժարականի մասին:

Ուշադրութիւն է դարձնել տալիս երիտասարդ Թիւրքերի կօնգրէսի անգործունէութիւնը, որը համարվում է անաջող:

Հաղորդում են, որ օֆիցէրները գրգռված են զինւորական մինիստրի դէմ, որին մեղադրում են Տրիպօլիսը թոյլ կերպով պաշտպանելու մէջ:

Օսմանեան գործակալութիւնը հրատարակեց Սերբիայի յայտարարութիւնը, որով յայտնի է դառնում, որ Սերբիան ներկայ պատերազմում չէզոք դիրք է պահում. նաև յարակցում է, թէ Սերբիան, ինչպէս ալբանական շարժման ժամանակ, այժմս էլ բարեկամական ձեռք կը մեկնէ Թիւրքիային: Վերջում Սերբիան յոյս է յայտնում, թէ բալկանեան միւս պետութիւնները նոյնպէս ամեն կերպ կը նպաստեն խաղաղութիւնը պահպանելուն: Ինչ ասել կուզէ, որ նօտան թողեց էլ աւելի լաւ տպաւորութիւն:

Պարլամենտը գումարվելու է սեպտ. 24-ին: Ձեռքէ ձեռք են պտտվում ապագայ կաբինէտի զանազան ցուցակներ: Լրագիրները կարծում են, որ մինչև պարլամենտի բացումը իշխանութեան գլուխ կը մնան ներկայ մինիստրները:

Ծովային մինիստրութիւնը արգելեց մասնաւոր պահեստներին ածուխ վաճառել բոլոր օտարազգի շոգենաւերին:

—

Մալտա.—Տրիպօլիսից եկած անգլիական հիւպատոսարանի գրագիրը հաղորդում է, որ քաղաքում մնացած 150 իտալացիները ապաստանեցին իտալական հիւպատոսարանը: Մահմեդականների ամբոխը սպառնալիքներով և վրէժի երդումներով փորձեց ներս խուժել շինութիւնը, որի վրա իտալացիները բարձրացրին գերմանական դրօշակ: Ցետոյ իտալացիները երեք գերմանական դրօշակներով Թիւրք զինւորների պաշտպանութեան ներքոյ դիմեցին դէպի շոգենաւ Սիրակուզա գնալու համար: Ֆրանսիական հիւպատոսը հեռագրով պաշտպանութիւն խնդրեց:

—

Մալտա.—Իտալացիները ջրասոյզ արին Թիւրքական «Դերնա» շոգենաւը Տրիպօլիսի նաւամատոյցի առաջ:

—

Բերլին.—«Կեօլն. Ցայտ.»-ին հեռագրում են, թէ անհաւանական է, որ Իտալիան, քանի դեռ խոշոր պատերազմական գործողութիւն տեղի չէ ունեցել, համաձայնէ խաղաղ բանակցութիւնների: Առաջարկութիւնները բղխելու են Թիւրքիայից և մեծագոյն հեռատեսութիւն են պարունակելու Իտալիայի պահանջների վերաբերմամբ: Տրիպօլին այս կամ այն ձևով պէտք է անցնէ Իտալիայի իրական իշխանութեան ներքոյ:

—

Տօկիօ.—Եապօնիան իրան չէզոք յայտարարեց Իտալիայի և Թիւրքիայի պատերազմում: Երկիւղ են կրում, որ պատերազմը դժուարութիւնների կը հանդիպեցնէ այն էլեքտրաքարշի 80 միլիօն փոխառութիւնը, որ կնքվելու է Լօնդօնում:

—

Վիէննա.—«Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսէն» ցաւում է, որ Իտալիան կամենում է բանակցութիւններ սկսել Թիւրքիայի հետ Տրիպօլիսը ըստ հարկի գրաւելուց յետոյ միայն: Լրագիրը յայտնում է, որ բալկանեան պետութիւնները գտնվում են դիպլօմատիական ազդեցութեան տակ:

—

Վիէննա.—Լրագիրները երկիւղ են տածում, որ մի գուցէ Ալբանիայում ապստամբութիւնը վերսկսվի, որովհետև ալբանական ապստամբութիւնը, որ հովանաւորվում է Իտալիայից, կը վնասէ Աւստրո-Ունգարիային, որովհետև այնպէս կերևար, իբր ալբանները աւտօնօմիա են ստանում Իտալիայի ձեռքից:

«Բէյլիս-Պօստը» գրում է, որ Անտիվարիում իտալական մի նաւ ռազմամթերք է ափ իջեցնում: Համարեա ամեն օր այդ նաւահանգիստն են գալիս փոքր նաւեր: Ցայտնի չէ, թէ այդ իրերը Չերնօգօրիայի համար են թէ՞ Ալբանիայի համար:

ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԻԱՅՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
21 սեպտեմբերի

Սանտ-Եագօ-դէ-Կօմպօստելիա (Կորունիա).—Պորտուգալական դաւադիրների առաջնորդ կապիտան Պաիվա-Կօնսէյրօն սեպտ. 18-ին անցել է Պորտուգալիայի սահմանը 400 զինված մարդով, մի քանի թնդանօթներով ու գնդակացիրներով և 120 ուղտերով:

—

Բերլին.—Այստեղ այն կարծիքն է տիրում, թէ Սանտ-Եագօյից ստացված հեռագիրը վերաբերում է դաւադիրների արդէն պարտված յարձակմանը, որի մասին տեղեկութիւն էր տրված Լիսաբօնից.

—

Լիսաբօն.—Լուրերի համաձայն, րօյալիստների զօրամասը փորձել է անցնել սահմանը Շավէրսի ուղղութեամբ, բայց պարտութիւն է կրել: Սպանված է մաքսատան պաշտօնեաներից մէկը: Սանտիրսօյի ազգաբնակութիւնը ա-

պըստամբվել է և պարզել է բօյալիստների դրօշակներ։

—

Լիսաբոն.—Պաշտօնապէս հերքվում են միապետականների՝ երկիրը ներս խուժելու լուրերը։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. գործ.)

20 սեպտեմբերի

Պետերբուրգ.—Թագաւոր Կայսրը առևտրի մինիստրի զեկուցագրերի վրա՝ Ստոլիպինի սպանութեան առիթով զանազան հաստատութիւնների ու անձերի յայտնած ամենահպատակ զգացմունքների առիթով՝ բարեհաճեց մակագրել՝ «Անկեղծ շնորհակալ եմ»։

—

Հէլսինգֆօրս.—Նախագահ Խըրվիկանտի սպանութիւնը, լրագիրների ասելով, քաղաքական բնաւորութիւն չունի։

—

Սալոնիկ.—Որովհետև պատգամաւորները ըստ անհրաժեշտութեան գումարվելու են Կ. Պօլսում պարլամենտի բացմանը, երիտասարդ Թիւրքերի կօնգրէսը փակվեց։

—

Թէհրան.—Սալար-ուդ-Դօվլէն, յետ նահանջելու ժամանակ կորցնելով դարձեալ հինգ թնդանօթ, ամրանում է Համադանում։ Կառավարութիւնը զօրքերին հրամայեց վերցնել Համադանը։

—

Աթէնք.—Աթէնքի հեռ. գործ. հաղորդում է, որ յունաց կառավարութիւնը կը շարունակէ վարել խաղաղ քաղաքականութիւն, քանի դէպքերը չեն մատնանշի, թէ Յունաստանին սպառնում է տէրրիտօրիալ վտանգ կամ թէ վտանգվում են նրա կենսական շահերը։ Վերջին դէպքում Յունաստանը ստիպած կը լինի ձեռք առնել պաշտպանողական միջոցներ։

—

Վիէննա.—Կայսրը այսօր ընդունեց Էրենտալին և Հռոմի աւստրո-ունգարական դեսպան Մերէյին։

—

Տուլօն.—Ֆալիէրի, մինիստրների, զօրքի ու նաւատորմի ներկայացուցիչների օտարազգի, ծովային գործակալների ներկայութեամբ կայացաւ «Լիբերտէ» զրահանաւի զոհերի թաղումը։ 28 դիակառքեր տանում էին 168 ճանաչված դիակներ, իսկ չը ճանաչվածները թաղվելու են յետոյ։ Պատարագից յետոյ Ֆալիէրը իր դամբանական ճառը վերջացրեց այսպէս. «Զը նայած մեր վշտին, մենք կարող ենք վստահութեամբ նայել ապագային և յուսալ, թէ նաւատորմը այսուհետև ևս արիաբար կը՞նթանայ իր փայլուն ճանապարհով»։ Դէլկասէն ասաց. «Ես ամեն միջոցներով կը յայտնագործեմ կատաստրօֆայի պատճառները և կոչընչացնեմ նրանց։ Նաւատորմը շարունակելու է իր գործը, կրկնապատկելով իր աչալրջութիւնը»։

Անթիւ պսակների թւում աչքի էր ընկնում Կայսրի արծաթեայ պսակը համակրական մակագրութեամբ։

—

Ստոկհոլմ.—Թագաւորը նոր կաբինէտ կազմելը յանձնեց լիբերալների պարագլուխ Ստաաֆին։

—

Անտվերպէն.—Շէլդում գտնվում են բազմաթիւ դիակներ։ Բրիւննիսում անհետ կորել են բոլոր ձկնորսական նաւակները։

—

Բերլին. — Պաշտօնական շրջանները չափազանց գոհ են Իտալիայի բացատրութիւններից Ադրիատիկ ծովափի նկատմամբ։ Ցոյս են տածում, թէ Իտալիան այլ ևս այնպիսի սխալներ չի գործի, որպիսին կատարվեց Պրէվէզայում։ Միլանոյի շրջաններից տեղեկացնում են, որ պաշտօնական միջամտութիւն դեռ չը կայ, բայց շուտով կը լուի հաւանօրէն որևէ դրական բան։

—

Ամստերդամ.—Դօրդրէյտի և Գերմանական ծովի միջև գետերում խորտակվեցին 45 նաւակներ։ Նստողների մեծ մասը խեղդվեց։ Առ այժմ հանել են 28 դիակ։

—

Կօպէնհագէն.—Եկող տարվայ նախահաշիւը կազմված է $12^{1}/_{2}$ միլիօն դեֆիցիտով, որը մինիստրութիւնը մտադիր է ծածկել գարեջրի, գինու և ծըխախոտի հարկերը աւելացնելով։

—

Սուգեմպտօն. — Իշխանութիւնները արգելք դրին Թիւրքաց կառավարութեան համար պատրաստված 4 շոգենաւերի վրա։

—

Րիօ-դէ-Ժանէյրօ. — Բլիւմաում մեծ հեղեղ է։ Ազգաբնակութիւնը ունեցածը ձեռքից կորցրել է։

—

Տիֆօզօ.—Նաւակները գետում շըրջվեցին, որի ժամանակ 17 աղջիկ խեղդամահ եղան։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, 13 սեպտեմբերի

Վերջալէս Թէհրանից այս շաբաթ մի պօստ ստացվեց և մեզ բերեց խիստ հետաքրքրական և շահեկան տեղեկութիւններ։

Հաւաստի աղբիւրներից տեղեկութիւններ ենք առնում, որ կատարվում են մէջլիսի նոր ընտրութիւնները և կաբինէտը կը մնայ անփոփոխ մինչև մէջլիսի ընտրութիւնը։ Կաբինէտը մէջլիսի հետ համերաշխ քաղաքականութիւն է ընդունել հարևան շահագրգիռ պետութիւնների պահանջներին զիջող լինել և կարելի եղածին չափ բարեկամական յարաբերութիւն պահպանել, ի նկատի ունենալով Պարսկաստանի արդի քաղաքական տագնապը։ Կաբինէտի այս կերպ քաղաքականութիւնը խիստ խելացի և ժամանակի հանգամանքներին համապատասխան են համարում դիւանագիտական գործերին հմուտ անձնաւորութիւններ. և արդարև. մեր շրջապատի սոյն վերջին օրերում ցոյց տուած բարեացակամ տրամադրութիւնը, նոր ապացոյց կարելի է համարել կաբինէտի ձեռք առած նպաստաւոր քաղաքականութեան։

Տողերիս գրողը գալիս է ուրախ սրտով աւետել «Մշակի» ընթերցողներին, որ Պարսկաստանի սահմանադրութիւն ընդունելուց մինչև այսօր խնդրի տակ եղող մէջլիսում երկու հայ պատգամաւոր ցոլնվելու կնճռոտ հարցը իր վերջնական լուծումին է ստանալու շուտով։ Մէջլիսի ընտրական յանձնաժողովը օրակարգի մէջ է անցկացրել երկու հայ պատգամաւոր ընդունելու խնդիրը։ Առաջին ընթերցանութիւնը տեղի է ունեցել համաձայնութեամբ մեծամասնութեան՝ բացառութեամբ մի անդամի, որին տրվել է արժանաւոր պատասխանը հայ անդամի կողմից։ Անխախտ յոյսեր կան, որ յաջորդ ընթերցանութիւնների ժամանակ ևս կընդունվի ընդհանուրի համաձայնութեամբ, որով մի անգամ ընդմիշտ փակված կը լինի այս կարևորագոյն հարցը ի մեծ շահ պարսկահայերի։

Հայկազուն

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

—

Վան, 26 օգոստոսի

Օգոստոսի 22-ին բոլոր վարժարաններն էլ բացվեցին, բացվեց նաև կենտրոնականը, որի համար բերև տեսուչ Կ. Պօլսից հրաւիրել են մի վանեցի ուսուցչի, Գրիգոր Բէօզիկեան անունով, որ երկար տարիներից ի վեր հեռացել էր Վանից և ուսուցչական պաշտօններ էր վարում Ատրպատականում և ապա Եգիպտոսում։ Նախկին տեսուչ Գույումճեան մի քանի ամիս առաջ հեռացաւ Կ. Պօլիս և էլ չը վերադարձաւ, նրա այս յաջորդը չենք իմանում թէ որ աստիճան կարող է տանել գործերը։

Սանդխտեան օրիորդաց վարժարանը բացվեց մի նոր ուսուցչական կազմով, որովհետև տեսուչը՝ Պարոնակ Տէր-Յարութիւնեան պնդել էր, որ փոխվեն նախկին ուսուցիչները, որոնք անպէտք են և իրանց կոչումին անհամապատասխան։

Սեպտեմբեր ամիսը գալիս է և դեռ սպասում ենք վարժապետանոցի բացմանը. դրա համար բանակցութիւններ երկար տևեցին։ Ինչպէս յայտնի է, վերջին անգամ Թէև վանեցիներն ընդունեցին Միացեալ դրած պայմանը, այն է՝ առաջին տարվայ համար վարձել մի դպրոցի յարմար շէնք, իսկ երկրորդ տարին կառուցանել և վարժապետանոցին յատկացնել առանձին դպրոցական շէնք և սրա համար 400 ոսկի գումար էլ հանգանակեցին, բայց Միացեալ Ընկերութիւնը էլի լուռ է մնում։ Թէև վարժապետանոցի համար վարձված մի ուսուցիչ հասել է քաղաքս, բայց նա էլ դեռ որոշ հրահանգ չունի և սպասում է իր միւս ընկերների գալուն։ Օրէ-ցօր անհամբեր սպասվում է Ընկերութեան որոշ հրահանգին և վարժապետանոցի, բացվելուն։ Իսկ տեղս եկած ուսուցիչն է պրօֆ. Համբարձում Տէր-Յարութիւնեան, վանեցի է, որ Ամերիկայի համալսարաններում հետևած է մանկավարժութեան և գիտութեանց ճիւղերին և երկու տարի էլ պրօֆեսօրի պաշտօն է կատարել նոյն համալսարաններում։

Իսկ Երամեան վարժարանը միշտ մնում է իր կարևոր դերում և պատշաճ բարձրութեան վրա։ Այս տարի ունեցաւ 16 ընթացաւարտ աշակերտներ։ Վարժարանը անցեալ տարի ունէր 302 աշակերտներ և 650 ոսկի բիւջէ, որից 400 ոսկի գոյացել է աշակերտների թօշակներից, 100 ոսկի Կովկասի մի նուիրատուութիւնից Եր. Լալայեանցի ձեռքով, 50 ոսկի այլ և այլ մանր նուէրներից, իսկ 120 ոսկի էլ դեֆիցիտ է մնում։ Կովկասի նուէրը եղել է, ասում են, որպէսզի ռուսերէն լեզու մտցվի վարժարանում և արդէն անցեալ տարվանից մտցվել է։ Իսկ այս տարի էլ վարժարանը բացվում է 750 ոսկի բիւջէով, որից 400 հազիւ ակնկալվում է թօշակներից, իսկ մնացեալ գումարը նորից պիտի հայթայթվի նուէրներով։ Այս դպրոցը 33 տարուց վեր գոյութիւն ունի և մեծ արդիւնքներ է տուել ազգին. սրանից յետոյ էլ նոյն օգուտը սպասվում է։

Մտրակ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԵՄՍՏՎԱՅԻՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻՑ

—

Հետաքրքրական և ուսանելի են ռուսական զեմստվօների այս տարվայ համագումարի որոշումները։ Մայրենի լեզուով դասաւանդութեան մասին համագումարի ընդունած բանաձևը արդէն առաջ էր բերված «Մշակում»։ Այժմս մենք առաջ կը բերենք համագումարի այն որոշումները, որոնք նոյն նշանակութիւնն ունեն մեզ համար, ինչ որ ընդհանուր ռուսական կեանքի համար։

Համագումարը որոշեց դադարեցնել փոքրահասակների «պոտեշնիների» զօրախաղերը։

Քննելով ու ընդունելով տարրական դըպրոցում դասաւանդելիք առարկաների ծաւալն ու նպատակը, համագումարը 77 ձայնով ընդդէմ 16-ի ընդունեց հետևեալ բանաձևը.

«Որովհետև զօրավարժութեան ուսուցումը կազմում է առանձին մի խնդիր, որը տարրական կրթութիւն տարածող դպրոցների նպատակից դուրս է, այդ պատճառով համագումարը ցանկալի չի գտնում նրա ուսուցումը տարրական դպրոցներում»։

Ընդունված բանաձևը որքան ժամանակակից, նոյնքան էլ մեղմ է. փոքրահասակ մանուկը, շնորհիւ ժամանակիս հիւանդութեան և սխալ ընթացքի, փոխանակ սիրոյ, աշխատանքի տարրական սկզբունքների և միջավայրի հետ ծանօթանալու, փոխանակ բարոյագիտական սկզբունքներն իւրացնելու, կոչվում էր փայտէ հրացաններով ծաղրալի բանակներ կազմելու. և մարդիկ կարծում էին, որ դրանք անշուշտ իրանց փայտէ զէնքերը պողպատէ զէնքերով փոխարինելով՝ միմիայն իրանց գծած նպատակներին կը ծառայեն և կը ծառայեցնեն այն՝ և մոռանում են, որ կեանքի մէջ միշտ տեղի ունի հէնց հակառակը։ Միայն մի բան խնդալի կատարվում էր լիուլի. 8—10 տարեկան փոքրիկ մանուկներ սկսում են ապրել զինուորի ցնորքներով և անշուշտ անպէտքանում են խաղաղ քաղաքացու և աշխատաւորական կեանքի համար. և միթէ միմիայն զինուորական ցնորամիտ երազների համար և նրանով կարող է գոյութիւն ունենալ մի ահագին պետութիւն իր ժողովրդական դպրոցներով։

Որովհետև մեզանում էլ միշտ պատրաստ են կուրօրէն ընդօրինակելու տեսած այս կամ այն սխալը, ուստի առաջարկում ենք չը մոռանալ զեմստվային համագումարի այս խելացի և միանգամայն ժամանակակից որոշումը։

«Ջանազան արհեստների և գիւղատնտեսութեան զարգացման համար լաւագոյն միջոց է հանդիսանում հասակաւոր ազգաբնակութեան վրա ներգործելը»։

Մասսայի մէջ գիւղատնտեսական գիտութիւններ տարածելու ամենազխաւոր միջոցն է հանդիսանում հասակաւոր երկրագործների համար գիւղատնտեսական սիստեմատիկ դասընթացներ կազմակերպելը՝ ազգաբնակութեան կարիքների համաձայն և լրացուցիչ դպրոցները։

Այս ձևով գործունէութիւնը մեր մէջ դեռ նոր է երևան գալիս և մենք միայն մի երկու փորձն ունենք, այն էլ ոչ երկրագործների համար։

Ցանկալի է, որ Հայ Գիւղատնտ. և Տնայնագործական Ընկերութեան այդ ձևի քայլերը սիստեմատիկ դառնան, և նա հասակաւոր գիւղացիների համար դասընթացներ կարողանայ կազմակերպել մեր երկրի բոլոր շրջաններում, իւրաքանչիւր տեղին և կարիքներին համապատասխան։ Ժամանակը չի սպասում. հայ գիւղացին դէմ առ դէմ կանգնած է երկու մեծ մրցակցի՝ կապիտալի ու գիտութեան դէմ։ Երկուսն էլ անողոք են, երկուսն էլ զօրաւոր։ Նրանք չեն պարտվում թշնու ազգասիրութեամբ և բարեգործութեամբ։ Նրանք սպասել չեն սիրում և շարժվում են միշտ առաջ, միշտ յաղթական։

Ոչ մի զէնք, ոչ մի ամրութիւն, ոչ մի արգելարիծ օրէնք նրանց յետ չէ կասեցնում իրանց յաղթական ընթացքից։ Նրանք չափվում են միմիայն իրանց համազօր մրցակցի հետ՝ կապիտալի ու գիտութեան, և հայ ժողովուրդը կանգնած է մի մեծ խնդրի առաջ՝ մասնակից անել հայ երկրագործ մասին և գիտութեան վերջին նուաճումներին հէնց գիւղատնտեսութեան մէջ, օր առաջ օգնութեան հասնել նրան, որպէս զի նա հասկանայ իր հայրենի հողի ոյժն ու գինը, զինվի նրանից հարուստ ապրելու միջոցներ ստանալու զէնքերով, ձեռքից չը թողնի իր հայրենի ժառանգութիւնը և, կապիտալից շլացած, ձեռքից չը տայ իր հողաբաժինը և գաղթականութեան չը դիմի, դէպի հիւսիս և արևմուտք չը փախչի։

Շիրակեցիք վաճառում են իրանց տունն ու հողը, որ Ամերիկա գնալու ճանապարհածախք ձեռք բերել կարողանան և փախչեն իրանց հողից ու ջրից։ Նախիջևանցին և ղարալագեազցին ծախում կամ չնչին վարձով տալիս է իր հողերը թուրքերին կամ պարսիկներին և ինքը գնում հիւսիս՝ Սարատով, Ցարիցին, Ռոստով և այլն մանրավաճառ, մրգավաճառ կամ բանուոր լինելու համար. սովորեցրէք նրան հողից օգտվելու լաւագոյն միջոցներ. նա տանը և առողջ կը լինի և աւելի հարուստ։ Նրա թողած հողաբաժինների գները աճում են անհաւատալի։ Թուրքը «մի թիզ հող վաճառելն» անգամ համարում է յանցանք, իսկ մենք զրկվում ենք հայրենի ժառանգութիւնից։ Հայ հարուստ և գիտուն, օգնութեան շտապեցէք։ Յիշեցէք Հայրիկի հետևեալ մարգարտաշար խօսքերը. «Տիտեա, Թոռնի՛կ, Աստուած մի արասցէ, եթէ քո ամուսին Շուշան մեռնի, մի ուրիշ Շուշան կարող ես առնել. բայց երբ հող քեզ համար մեռնի, այսինքն կամ ծախես կամ ձեռքէդ հանես և զրկուիս քո ժառանգած հողէն, էն ժամանակ դու էլ կը մեռնիս, Շուշանն էլ հետ քեզ կը մեռնի և պապէ տուն ու օջախ կը քանդուի»։

Այո, եթէ մեր ժողովրդին չը զինենք ժամանակակից գիւղատնտեսութեան նուաճումներով, եթէ ստացված արդիւնքի քանակութեամբ ցոյց չը տանք նրան իր հայրենի հողի գինը, մեր ամբողջ ջանքը ապագայում կանցնի ապարդիւն, և կը մընանք հողազուրկ ու տարագիր, որին բացի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

IX

Իմ տեսակցութիւնը նախկին պատրիարք Դուրեան արքեպիսկոպոսի հետ

Կ. Պօլիս, 1 սեպտեմբերի

Նախկին պատրիարք Դուրեան Եղիշէ արքեպիսկոպոսը այժմ առանձնացած ապրում է Կ. Պօլսի ամենահեռաւոր, բայց և ամենագեղանկար արուարձաններից մէկում, Բէյլէր-Դէրէ, ուր ունի մի սեփական փոքրիկ ամարանոց, շինված բարձունքի վրա, որտեղից հրաշալի պանօրամա է բացվում Բօսֆօրի վրա։ Ամբողջ 2 ժամ է պէտք շոգենաւով գնալու համար։ Առաւօտեան ժամը 9-ին ես իջայ հիւրանոցից կամուրջը, որտեղից գնում են նաւերը։ Ժամը 10-ին շոգենաւը մեկնեց և ես միայն 12-ին իջայ Բէյլէր-Դէրէ նաւահանգիստը և մի քանի րօպէից հասայ Դուրեան սրբազանի ամարանոցը։ Դուրեան սրբազան պնդեց, որ ես նախաճաշեմ. յօժարութեամբ ընդունեցի սիրալիր հրաւէրը։

Դուրեան Եղիշէ արքեպիսկոպոսի համբաւը, իբրև պարզ, անպաճոյճ և համակրելի մի մարդու, իմ ստացած տպաւորութեան համաձայն, ճիշդ գտայ։ Մեր խօսակցութիւնը եղաւ ազգային հարցերի շուրջը, գլխաւորապէս կաթողիկոսական և պատրիարքական և իր պատրիարքութեան օրով անցած-դարձածի շուրջը։

Ես խնդրեցի, որ ամենից առաջ սրբազանը յայտնէ իր կարծիքը՝ ընտրելի է արդեօք վարդապետը կաթողիկոսութեան համար, համաձայն հայոց եկեղեցու կանոնների և աւանդութիւնների։

Դուրեան սրբազան շատ մեկին և որոշ կերպով յայտնեց, որ հայոց եկեղեցու կանոնները և աւանդութիւնները բնաւ արգելք չեն դառնում վարդապետական դասից կաթողիկոս ընտրելուն։ Գալով ընտրելիներին, Դուրեան սրբազան համակրութեամբ խօսեց Բագրատ վարդապետի և Կարապետ եպիսկոպոսի մասին և կարծիք յայտնեց, որ այս անգամ կաթողիկոսը ընտրվի ռուսահայ եկեղեցականների միջից։

Ես ասացի, որ մեր ռուսահայերիս մէջ կան կողմնակիցներ և իրան՝ սրբազանի ընտրելիութեան, ինչպէս և Օրմանեան սրբազանի, բայց վերջ ի վերջոյ խնդիրը պէտք է լուծեն թիւրքահայ պատգամաւորները, քանի որ ձայների մեծամասնութիւնը նրանք են կազմում։

— Զեմ կարծեր,—ասաց սրբազանը,—որ այս անգամ թիւրքահայք կարողանան մասնակցել մեծ թւով, քանի որ այս անգամ չկան նախորդ անգամուան դիւրութիւնները և յարմարութիւնները։

— Ի՞նչ դիւրութիւններ և յարմարութիւններ կային, սրբազան, անցեալ անգամ (Իզմիրլեանի ընտրութեան ժամանակ) ձեր պատգամաւորների համար, որոնք այժմ չեն կարող տրվել։

— Ճանապարհածախքը. մեր թեմերէն շատ քիչերը կարող են վճարել պատգամաւորի ծախքը ոչ միայն 50, այլ և 25—30 ոսկի։ Պէտք է կամ գտնուին ցանկացողներ իրենց սեփական ծախքով երթալու Էջմիածին և կամ թէ չէ՝ ձայները փոխանցուին ռուսահայերուն։ Բայց իրենց ծախքով երթալ ցանկացողներ շատ քիչ կը գտնուին։

— Իսկ անցեալ անգամ, սրբազան հայր, ինչպէս եղաւ, որ այնքան մեծ թւով պատգամաւորներ եկան Էջմիածին։

— Անցեալ անգամ պատգամաւորներուն ծախքը հայթայթեց պատրիարքարանը կամ ազգային սնտուկը, ծախսելով մօտ 24,000 օսմանեան ոսկի (մօտ 22,000 րուբլի), իսկ այսօր պատրիարքարանը անկարող է այդպիսի ծախք ընել։

— Բայց անցեալ անգամ այդ 2,400 ոսկին ինչ աղբիւրից վճարվեց,—հարցրի ես։

— Գաղթականներու գումարէն. այժմ այլևս այդպիսի գումար չկայ։

Ահա ձեզ և մի նոր շլացուցիչ յայտնագործութիւն։ Ռուսահայ հասարակութիւնը շատ լաւ գիտէր, որ 1908 թ., Իզմիրլեանի ընտրութեան ժամանակ, Թիւրքիայից եկան մեծ թւով պատգամաւորներ։ Այժմ բանից դուրս է գալիս,* որ այն ժամանակվայ ազգային վարչութիւնը չէ խղճահարվել և թոյլատրել է յանուն և ի նպաստ հայ գաղթականների հանգանակված գումարից հայթայթել պատգամաւորների Էջմիածին գնալ-վերադառնալու ծախքը, առատօրէն ծախսելով 2,400 ոսկի, առանց «դժուար ածելու», թէ այդ գումարը, որի մեծ մասը ռուսահայերն էին ուղարկել, յատկացված է թշուառ գաղթականների համար։

Այս դէպքը շատ և շատ բաւական է բնորոշելու այն ժամանակվայ վարչութեան և մանաւանդ Շահրիկեան-Գարաբեանի բարոյական կերպարանքը...

Այս միջանկեալ դէպքից յետոյ անցանք խօսելու Օրմանեան սրբազանի մասին։ Ես հարցրի Դուրեան սրբազանին, թէ ճիշդ է, որ նա, պատրիարքութեան ժամանակ, չը թոյլատրեց Օրմանեան սրբազանին քարոզել և պատարագել, և ինչ հիման վրա մի արքեպիսկոպոս, որ, կաթողիկոսական վճռով կամ կօնդակով, ինչպէս և որևէ եկեղեցական կամ կրօնական ժողովի վճռով որևէ դատապարտութիւն չէ կրել, զրկվի իր եկեղեցական իրաւունքներից։

Դուրեան սրբազան մանրամասն բացատրեց ինձ, որ երբէք ոչ ոք չէ զրկել Օրմանեան սրբազանին իր եկեղեցական իրաւունքներից, և ապա շարունակեց.

— Երբ տեղի ունեցաւ յայտնի խուժանային ցոյցը անոր դէմ, այն ժամանակ անհնարին էր Օրմանեան սրբազանի համար ուէ եկեղեցիի մէջ քարոզել կամ պատարագ մատուցանել, քանի որ գրգռումը անոր անձին դէմ դեռ կը շարունակուէր։ Անցաւ բաւական ժամանակ. Օրմանեան սրբազանի բարեկամները, կարծելով որ գրգռումը դադարած է, ուզեցին որ ան Ղալաթիայի եկեղեցին պատարագ մատուցանէ և քարոզէ, եկան ինծի և խնդրեցին, որ թոյլատրեմ։ Ես պատասխանեցի, որ ամենայն հաճութեամբ կը թոյլատրեմ, բայց կը վախնամ, որ նրա հակառակորդները արգելք հանդիսանան և դարձեալ գրգռեն խուժանը՝ նոր ցոյց ընելու, որովհետև գիտէի, որ հակառակորդները շարունակ կը գործեն։ Ինծի ականջ չկախեցին, և ես թոյլտուութիւնը տուի. Բայց հակառակորդները և խուժանապետները եկան և թոյլ չտուին։ Ես անկարող էի խուժանի ցոյցերուն առաջն առնել. աւելի խոհեմութիւն կը համարէի, որ առ ժամանակ սպասէ, մինչև խուժանապետութիւնը անցնի, բայց Օրմանեան սրբազան կարծեր է, որ ես կարող էի ցոյցի առաջն առնել և չըրի։ Ահա անոր այդպիսի անարդար կարծիքը իմ մասին վշտացրեց զիս։ Օրմանեան սրբազանի հետ ես 7 տարի պաշտօնավարած եմ Արմաշի վանքի մէջ. գիտէ, որ ես յարգանք ունէի դէպի ինքը և կը գնահատեմ իր արժանիքը. նա իմ մասին, այդպիսի անարժան կարծիք չպիտի ունենար և ինձմէ խռովէր։

Մեր տեսակցութիւնը տևեց 2 ժամ, և ես հրաժեշտ առնելով Դուրեան սրբազանից, վերադարձայ Պէրա։

Ինձ վրա Դուրեան սրբազան հաճելի և լաւ տպաւորութիւն թողեց։ Շատ ցաւալի է, որ նա կուսակցականների յախուռն գործունէութեան զոհը դարձաւ և նրա պէս մաքուր բարոյականի տէր մի եկեղեցական ստիպվեց առանձնացեալ կեանք վարել։

Հ. Առաքելեան

ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ա.

«Մշակի» անցեալ տարվայ № 162-ի մէջ Ն. մի ուշագրաւ յօդուած ունէր «Իրաւասութեան աստիճանը» վերնագրով։ Այս տարի էլ Մ-Նա զետեղել էր մի շարք յօդուածներ «Մշակի» 173-դ, 174-դ, 178-դ և 179-դ համարներում «Իրաւասութեան խնդիրներ» վերտառութեամբ։ Երկուսն էլ Ն. և Մ-Նա շօշափում են Ամենայն Հայոց և Սսի կաթողիկոսների յարաբերութիւնների կամ, ըստ Ն.-ի, «հաղորդակցութեան և իրաւասութեան այլ ևս խառն անտեղի խնդիրները»։

Մի քանի տողով կուզէի «Մշակի» ընթերցողների առաջ հանդիսացնել այն ուրոշումը, որ պարագաների հրամայական պահանջների սեղմամբ հարկ եղաւ կայացնելու յարուցված խնդրի նկատմամբ հանգուցեալ Մկրտիչ կաթողիկոսի ձեռնհասութեամբ, և այն պատճառը, որ արգելք եղաւ այդ որոշմունքն ի կատար ածելու։

1903 թիւն էր։ Մեր Էջմիածնի հիմնարկութեան 1600-ամեայ յոբելեանի տարին։ Հրաման էր հանված Պլէվէ-Գօլիցինեան կառավարութեան կողմից յարքունիս գրաւելու ռուսահայերի եկեղեցական ու վանքական բոլոր կալուածներն ու դրամագլուխները։

Խռովված էր ռուսահայը։

Հայ ժողովուրդն իր պատգամաւորների և ցոյցերի միջոցով պահանջում էր իր հայրապետից՝ պաշտպանել ժողովրդի իրաւունքները։

Եւ Խրիմեան Հայրիկ մնաց հաւատարիմ իր ժողովրդի թելադրութիւններին։

Պլէվէ-Գօլիցին գրեթէ ընդհատել էին իրանից պաշտօնական յարաբերութիւնները Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետ...

Բ.

Իրերի կացութիւնը լուրջ էր։ Խրիմեան կշռեց, չափեց ու ձևեց. պէտք էր վերացնել Էջմիածնի և Սսի կաթողիկոսական աթոռների միջև գոյութիւն ունեցող անհամաձայնութիւնը, պէտք էր լուծել իրաւասութեան կնճիռը։ Պէտք էր հայրապետա-

թափառական հրէայի վիճակից աւելի ոչ մի ապագայ չէ սպասում և չէ կարող իրաւունք ունենալ իր հայրենի ժառանգութեան վրա։

Ռուսական զեմստվային համագումարի գեղեցիկ որոշումները թող խրատ և առաջնորդ լինեն մեզ, որ նոր թափով և եռանդով, խելացի ծրագրով և կազմակերպութեամբ առաջ տանենք մեր գիւղացիութեան զարգացման և գիւղատնտեսական գիտութիւններ տարածելու սրբազան և մեծ գործը։ Գ. Մուրադեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Ծ ի ն ծ ո ւ լ ո ւ ր է

Բ ա գ ո ւ, 10 սեպտեմբերի

Մայրաքաղաքի լրագիրների մէջ երևացած այն լուրը, որ իբր Մահմէդ-Ալի էքս-շահը վերադարձել է և շրջակայ գիւղերում մի քանի օր մնացել, շրջակայ գիւղացիք այդ լուրը շինծու են համարում։ Բագուն ունի քիչ թւով աչքի ընկնող գիւղեր, որոնց տրամադրութիւնը դէպի Մահմէդ-Ալին նպաստաւոր չէ։ Ես այդ գիւղացիներից մի քանիսի հետ խօսակցութիւն ունեցայ, որոնք բացէ ի բաց յայտարարում են, որ իրանք Մահմէդ-Ալիին չեն հիւրընկալել ի նկատի առնելով այն կենդանի վկաները—բանւոր համշարիները—որոնց թիւը այդ գիւղերում հազարների է հասնում և որոնք խիստ վատ գոյներով են նկարագրել և նկարագրում են Մահմէդ-Ալիի բարոյականութիւնից զուրկ վարմունքները դեռ շահզադէ եղած ժամանակները։

Ս. Գարագաշ

—

Ինքնաձանաչութեան նշաններ

Ս և - Ք ա ր, 12 սեպտեմբերի

Ամսիս 12-ին հոգևոր դասը պատարագ մատուցեց հանգուցեալ գեներալ Վարլամեանի և որդու յիշատակին, իսկ պատարագից յետոյ դուրս եկաւ եկեղեցուց, հետևողութեամբ ժողովրդի, և հոգեհանգիստ կատարեց հանգուցեալների գերեզմանների վրա։

Ժողովուրդը չը գիտէ ինչ կերպ յայտնէ իր շնորհակալութիւնը հանգուցեալի ժառանգներին նրանց արած մեծ բարերարութեան համար։ Բարերարութիւնը սև-քարեցիների համար կրկնակի նշանակութիւն ունեցաւ. բացի նիւթական ապահովութիւնից, նրանք իրանց օգնութիւնը հասցրին այն վայրկեանին, երբ դպրոցը մի քանի դաւադիրների ձեռքում փակման վտանգի մէջ էր և ազատվեց։

Ժողովուրդը, տեսնելով նորընտիր հոգաբարձութեան եռանդուն գործունէութիւնը, ինքնաճանաչութեան է գալիս. նա զգում է իր ներքին վարչական սխալ կողմերը, գլխաւոր կէտ, որից ընդմիշտ քայքայվում է գիւղացիութիւնը ապօրինի կերպով ընտրված անբարեխիղճ վարչականների ձեռքում։

Սև-քարը ունի բաւական աղբիւրներ և անտառի կողմից եկող սեփական առուներ, որպէս է՝ «Արխաշան», «Փաննահի ջուր», «Մոշահաւի ջուր», որոնցից անընդունակ են օգտվելու։ Վերջերս ընտրեցին երկու երիտասարդների, որոնք են՝ Սէրգէյ Սարիբէգեանց և Մկրտիչ Վարլամեանց, որոնց իրաւունք է տրվում այդ ջրերը հիմնաւորապէս հաւաքել և դուրս բերել գիւղի վերին մասերում։ Կանխիկ ծախքերի համար պարոններին տրված է 130 րուբլի երիտասարդութեան կողմից։

Ընտրված պարոնները գործը կապալով յանձնեցին գիւղական արհեստաւորներին։

Մ. Տէր-Գէորգեանց

—

Պատուիրակային ընտրութիւններ

Շ ու շ ի, 19 սեպտեմբերի

Ամսիս 18-ին քաղաքիս չորս եկեղեցիներում կայացաւ կաթողիկոսական ընտրութեան համար պատուիրակների ընտրութիւնը։ Ժողովը երկրորդ անգամն էր, բայց չը նայելով դրան ընտրողների թիւը ծխերի համեմատ շատ աննշան էր։

Ագուլեաց եկեղեցում մօտ 460 ծխերի դիմաց ներկայ էին 41 հոգի, որոնք և ընտրեցին Գրիգոր Քալանթարեանցին, Մկրտիչ Ղոնդաղսազեանցին և Միքայէլ Եղիազարեանցին։

Ղազանչեցոց եկեղեցում մօտ 350 ծխերի դիմաց ներկայ էին միայն 27 հոգի։ Ընտրված են Իւան Դաւթեանցը, Մելքում Խաչատրեանցը և Առաքել Աւագեանցը։ Այս եկեղեցում այդ օրը կատարվում էր մի պատւաւոր քաղաքացու որդու թաղումը, որի պատճառով, հաւանական է, ընտրողների թիւը սակաւ է եղել։

Մեղրեցոց եկեղեցում մօտ 800 ծխերի դիմաց ներկայ էին միայն 30 հոգի, որոնք և ընտրեցին Արշակ Մանգասարեանցին, Քրիստափոր Գալստեանցին և Սամսոն Ջէրքէզեանցին։

Ս. Յովհաննու-Մկրտչի եկեղեցում մօտ 350 ծխերի դիմաց ներկայ էին միայն 37 հոգի։ Ընտրվածները՝ Սարգիսջան-բէկ Իշխանեանց, Եփրեմ Այդինեանց և Խաչյան Տէր-Յովհաննիսեանց։

Մեր թեմի Նուխի և Լենքօրան քաղաքները ընտրելու են մի-մի պատուիրակ, իսկ Շուշու գաւառի գիւղերի հինգ գործակալութիւնները՝ երկու երկու պատուիրակներ։

Այս պատուիրակները առաջիկայ հոկտեմբերի 9-ին պիտի ընտրեն մի աշխարհական պատգամաւոր՝ մասնակցելու դեկտեմբերի 11-ին կաթողիկոսական ընտրութեանը։ *

—

Խաղողի բերքի նուազումը

Ս ա ղ ի ա ն, 13 սեպտեմբերի

Ներկայ տարիս ձմեռը մեզանում խիստ անցաւ։ Շնորհիւ ձմեռվայ երկարատև լինելուն, այգիների մշակութիւնը ուշացաւ, այնպէս որ բաւականաչափ այգիներ մնացին անմշակ։ Դեռ այդ բաւական չէր, ծաղկի ժամանակ էլ քամին իր զօրութիւնը ցոյց տուեց, որից այգիները ծաղկաթափ եղան։ Այժմս էլ երբ եղած-չեղած խաղողը հասել է, գիւղացիք պատրաստվել են քաղելու՝ երկինքը մթնել է, հորիզոնը պատել է մթին ամպերով. չորրորդ օրն է, ինչ անձրև է տեղում առանց դադարելու։ Դեռ ով գիտէ քանի օր ևս կը շարունակվի անձրևը, որից կը փտի եղած-չեղած խաղողը, այնպէս որ գիւղացիք զրկված կը լինեն տարվայ բերքից, հետևապէս ամբողջ տարվայ պարէնից։

Առանց այն էլ բերքը այս տարի շատ քիչ է, հաւանական է խաղողի թաղարը (25 պուդ) հասնի 30 րուբլու։ Ինչպէս լսում ենք, օտարազգի գինու գործարանատէրերի ծառաները, որոնք տեղացի հայեր են, շրջում են գիւղից գիւղ, համոզելու գիւղացիներին, որ այս տարի խաղողը էժան է, խաղողի տէրերը ոչ մի գին չը խօսեն, այլ թողնեն գործարանատէրերի խղճին։

Կ. Աղասեան

ՔԱՂԱՔԻՍ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Նոր-Բայազէտ, 16 սեպտեմբերի

Մի քանի օր առաջ, երբ Երևանի նահանգապետը այստեղ էր, խօսք բացվեց զօրքի բնակարանի վարձքի, նրա վառելիքի և այլ ծախքերի մասին։ Մի քանի անգամ առիթ է եղել «Մշակում» խօսելու մեր քաղաքային զօրանոցի վրա ծախսվող գումարների մասին։ Այժմ մնում է մի քանի խօսք ասել այն վերաբերութեամբ, թէ մեր քաղաքը ո՛ր աստիճան ընկած է տնտեսապէս, որ անկարող է զօրանոցի ծախսերը ինքնուրոյն կերպով հոգալ։

Նախ և առաջ պէտք է ասենք, որ 5 տարի առաջ, երբ պէտք էր զօրանոց վարձել՝ զօրքի գլխաւորի հաւանութեամբ թանգագին բնակարաններ, այն ժամանակ նոյնպէս քաղաքային վարչութիւնը առարկեց, որ ոյժ չունի այդքան քրէհ տալու (600 ր. արժեցող տնից զօրքը փոխադրվում էր 1500 րուբլանոց բնակարան), ուստի տեղական նախկին գաւառապետը խօսք տուեց, որ ապագայում այդ քրէհը կը վերադարձվի քաղաքին կամ թէ բոլորովին կը վերացվի այդ ծախքը քաղաքի վրայից։ Եւ այդ հիման վրա քաղ. վարչութիւնը վարձեց այժմեան զօրանոցը, որի տէրերը քրէհի մի մասը չը ստանալու պատճառով բողոքել են քաղաքի դէմ և դատարանից կատարողական թերթ հանելով՝ բռնել են շատ քաղաքացիների մօտ կալուածական տուրքերը, որ պիտի վճարել քաղաքին, այն է քաղաքին հասանելիք եկամուտները — գնահատողական տուրքեր—կապել են զօրքի տան վարձքի դէմ։

Պէտք է երևակայել, որ մի քաղաք որքան տնտեսապէս աղքատ և կարիքի մէջ պիտի լինի, երբ նա թոյլ է տալիս, որ իր պայմանագիրը դատարան մտնի՝ մի քանի հարիւր րուբլի վճարել չը կարողանալու համար։ Դա մի պարզ ապացոյց է այն բանի, որ մեր քաղաքը տնտեսապէս այն աստիճան է ընկած, որ անկարող է լինում նոյն իսկ իր գրաւոր պայմանները կատարել։

Այժմ, երբ արդէն զօրանոցի ժամանակամիջոցը լրանալու վրա է և երբ կարիք է զգացվում էլ աւելի մի մեծ տուն վարձել աւելի թանգ գնով, այժմ այդ հարցը նորից արծարծվում է թէ քաղաքային վարչութեան մէջ և թէ Երևանի նահանգական վարչութեան շրջաններում։ Սակայն քանի քանի անգամ մեր քաղաքային վարչութիւնը պաշտօնապէս դիմումներ է արել Երևանի նահանգապետին՝ միջնորդելու կառավարութեան առաջ, որպէսզի զօրանոցի վրայի ծախքը վերացվի քաղաքի վրայից, որովհետև անկարող է իր սուղ միջոցներով զօրքի վրա եղած ծախքերը հոգալ։ Նոյն իսկ տնատէրերը քաղաքի հետ չեն ցանկանում պայմանաւորվել, տուն տալ քաղաքին, որովհետև գիտեն, որ քաղաքային սնդուկը դատարկ է և փող չեն կարող ստանալ իրանց տան քրէհների դէմ։ Այդ բանում նոյնիսկ նահանգական վարչութեան պաշտօնեաները իրանք համոզվեցին, երբ տնատէրերը նրանց առաջ յայտնեցին, որ իրանք գործ չունեն քաղաքի հետ՝ տուն տալու վերաբերմամբ, այլ աւելի շուտ իրանց տները կը տան քրէհով կառավարութեանը և գործ կունենան գանձարանի հետ։

Այս բոլորից յետոյ պէտք է աւելացնել, որ նահանգապետը ինքն անձամբ խոստացաւ մեր քաղաքային վարչութեան, որ զօրանոցի ծախքերը շուտով կը վերացվեն քաղաքի վրայից, որոնք և գործադրվելու են գանձարանի հաշւին։ Ուստի այդ հանգամանքը մի փոքր մխիթարութիւն է մեր քաղաքի հասարակութեան համար, որի տարեկան բիւջէն մի 2—3000 րուբլով կաւելանայ, որով թերևս կարելի լինի մասամբ դրստել քաղաքիս քայքայված անտեսութիւնը, ծածկելով ծախքերից առաջացած դեֆիցիտը։

Որսորդ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

—o—

ԱՌԱՋԻԿԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

VI *)

Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեան

Ծնված 1838 թւին, եպիսկոպոս ձեռնադրված 1875-ին, 74 տարեկան։ Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեան իր կրթութիւնն ստացել է Էջմիածնի ժառանգաւորաց դպրոցում և այդ դպրոցի տուած ամենալաւ հոգևորականի տիպարն է։ Շատ լաւ գիտէ գրոց լեզուն, հայոց եկեղեցու և ազգի գրականութիւնն ու պատմութիւնը. չափազանց ընթերցասէր լինելով՝ նա կարողացել է աւելի առաջ գնալ, քան թէ իր ժամանակվայ միւս միաբանները. այդ պատճառով էլ նա Էջմիածնի միաբանութեան հին սերնդի մէջ առանձնապէս աչքի է ընկնում ոչ թէ միայն իր ժամասիրութեամբ և կարգապահութեամբ, այլ և իր գիտութեամբ, տեղեկութիւններով և առողջ, խելացի դատողութիւններով և մտածողութեամբ։ Բաւական է այստեղ միայն յիշել, որ նա մեծացել, ուսումն ստացել ու զարգացել է հանգուցեալ Մակար կաթողիկոսի անմիջական հսկողութեան ներքոյ, նրա ձեռքի տակ պաշտօններ է վարել և վարժվել հայոց եկեղեցու վարչական կարգ ու կանոնին և գործավարութեանը. այստեղից արդէն հասկանալի կը լինի, թէ ինչպիսի ոգու և գործունէութեան ինչ եղանակի տէր է Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանը։ Ամբողջովին նուիրված Էջմիածնի շահերին, նրա համար ամեն ինչ ստորադասվում է Մայր Աթոռի գաղափարին։ Եթէ ներկայիս ամենաանհրաժեշտ պահանջը լինէր Մայր Աթոռի անտեսական դրութեան բարելաւումը և Էջմիածնի միաբանութեան մէջ կարգ ու կանոն հաստատելը, այդ դէպքում Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանից յարմարագոյն ընտրելի ի գահ հայոց հայրապետութեան մենք հանել չէինք կարող ամբողջ հայ հոգևորականութեան մէջ՝ թէ Թիւրքիայում, թէ մեզանում և թէ այլուր։ Արդի ժամանակակից պահանջների հանդէպ գուցէ Սուքիաս արքեպիսկոպոս իրան անյարմար դրութեան մէջ զգայ, յատկապէս մեր պահանջած նոր հոգևորականութիւնը պատրաստելու խնդրում չը կարողանայ անմիջապէս ուղիղ ճանապարհը գտնել, բայց այդտեղ էլ նրա ուսումնասիրութիւնը և լայնախոհ շրջահայեցողութիւնը, մեզ համար գրաւական կարող են լինել, որ նա վերջ ի վերջոյ ուղիղ ճանապարհը կը գտնի։ Մենք չը պէտք է մոռանանք, որ Սուքիաս արքեպիսկոպոսը ուսում, գրականութիւն և գիտութիւն քաջալերող մարդ է. նա է շինել իր միջոցներով Էջմիածնի տպարանի մի մասը, նա է հրատարակում «Պատմագիրք հայոց» ժողովածուն, որի մէջ լոյս են տեսել արդէն Փարպեցին, Ագաթանգեղոսը, և Խորենացին էլ շուտով լոյս կը տեսնի. նա է հրատարակել իր դրամով «Տիմոթէոսի հակաճառութիւնը» և տաղերիս գրոցի «Հայոց եկեղեցու յարաբերութիւնները աւտրւոց եկեղեցիների հետ». նա է միջոցներ տուել Գարեգին վարդապետին հայոց մանրանկարչութեամբ զբաղվելու, և այլն, և այլն։ Այս բոլորը հաստատուն գրաւական են, որ Սուքիաս արքեպիսկոպոսի օրով Էջմիածնում ուսումն ու գիտութիւնը կը քաջալերվի և կը ծաղկի այն աստիճան, ինչպէս երբէք նրանից առաջ։

*) Տես «Մշակ» № 205.

Բացի այդ՝ Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանը վարել է վարչական ամենապատասխանատու պաշտօններ, կարելի է ասել, բոլոր ռուսահայոց թեմերում, և ինչ որ վարչական փորձառութեան է վերաբերում, այսօր նա իր հաւասարը չունի ամբողջ ռուսահայ հոգևորականութեան մէջ։ Եւ ուր որ գործել է Սուքիաս արքեպիսկոպոսը, այնտեղ անջնջելի է մնացել նրա անունը ժամանակակիցների մտքում, իսկ գործունէութեան մնայուն հետևանքներն էլ նրա անունը պահել են նաև յետնորդների յիշողութեան մէջ։ Երևանից մինչև Ախալցխա և Ախալցխայից մինչև Նոր-Նախիջևան և Աստրախան երախտագիտութեամբ ու պատկառանքով է յիշվում Սուքիաս արքեպիսկոպոսի անունն՝ իբրև մի գործունեայ և կարող առաջնորդի, իբրև մի անձնադիր հովւի անուն։

Այս բոլորն ի նկատի ունենալով՝ մենք չէինք վարանի Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանին կաթողիկոսական ընտրելիների շարքում ամենաառաջնակարգ տեղերից մէկը տալու, եթէ նա դժբաղդաբար արդէն 74 տարեկան չը լինէր. այնուամենայնիւ, ծանօթ լինելով նրա առողջութեանն ու ամուր կազմուածքին և վստահ, որ դեռ 5—10 տարի նա կարող կը լինի ղեկավարել ազգային եկեղեցական գործերը մտքի արթնութեամբ և սրտի եռանդով, մենք Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանին համարում ենք յարմարաւոր թեկնածու հայրապետական աթոռի համար։ Համոզված ենք խորապէս, որ նրա 4—5 տարվայ հայրապետութիւնը շատ աւելի բեղմնաւոր և արդիւնաւէտ կը լինի, քան թէ ուրիշների 15 տարվայ կաթողիկոսութիւնն է եղել։

***

Մեսրոպ եպիսկոպոս Տէր-Մովսիսեան

Ծնված 1865 թւին, եպիսկոպոս ձեռնադրված 1909-ին, 45 տարեկան։

Ամենից դժուարը ինձ համար այս եպիսկոպոսի մասին գրելն է. ոչ թէ նրա համար, որ քիչ բան կայ գրելու,—ամենից շատ սրա մասին կարող էի գրել,—այլ որովհետև ինչ էլ որ գրեմ ես նրա մասին, շատերը պէտք է անձնական հաշիւների արդիւնք համարեն, իսկ ես չեմ ցանկանում, որ այս յօդուածներն անձնականութեամբ շաղախված լինեն։ Ճշմարիտ է, Մեսրոպ եպիսկոպոսն արժանի է, որ ես նրա մասին գրեմ այն բոլորը, ինչ որ գիտեմ անձամբ և լսել եմ իր ամենամօտիկ բարեկամներից, օրինակ դպիր Գալուստ Տէր-Մկրտչեանից,—որովհետև նա ինքն իրան չափազանց մանր ու անձնական է պահել իմ վերաբերութեամբ և չէ ամաչել մինչև անգամ Վռամ Բաբայեանի ներկայութեամբ կրկնել իր հին զրպարտութիւնը, թէ ես բողոքական եմ դարձել և այլն, որպիսի նենգամիտ զրպարտութեան հրապարակային հիմնաւորումը ես նրանից մամուլի մէջ պահանջեցի, բայց մինչև այսօր չը ստացայ,—սակայն և այնպէս, ես մեր առջև դրված լուրջ համազգային գործն

կան կօնդակով յանուն սինօդի և սրա միջոցով թեմակալ առաջնորդներին ու բոլոր ռուսահայերին, ինչպէս և յանուն մեր պատրիարքների և սրանց միջոցով իրանց ստորադաս ամբողջ հայ ժողովրդին տվէր ի գիտութիւն, որ Սսի կաթողիկոսութիւնը միացված է ամենայն հայոց կաթողիկոսութեան հետ և այսուհետև Սիսը լինելու է իբրև նրա աթոռակիցը՝ յետագայ պայմաններով։

ա) Քանի Էջմիածնի Աթոռի վրա բազմած կը լինի ամենայն հայոց կաթողիկոսը Սսի կաթողիկոսն իր վիճակում եպիսկոպոսի ձեռնադրութիւն և միւռոնի օրհնութիւն պիտի կատարի ընդհանրական կաթողիկոսի հաւանութեամբ. իսկ Էջմիածնի աթոռի թափուր ժամանակներում համայն եկեղեցու հայրապետութեան իրաւունքներն անցնում են սրա աթոռակից՝ Սսի կաթողիկոսին, մինչև որ օծմամբ գահ կը բարձրանայ ամբողջ ազգի կողմից ընտրվածը։

բ) Ամենայն հայոց կաթողիկոսի ընտրութեանը պիտի մասնակցեն Սսի առաջնորդական վիճակները աշխարհական թէ հոգևորական պատգամաւորներով, ինչպէս և Սսի կաթողիկոսի ընտրութեանը պիտի նախագահէ ընդհանրական հայրապետի ներկայացուցիչը։

գ) Բոլոր հայ եկեղեցիների մէջ անխտիր պիտի յիշատակվի նախ ամենայն հայոց կաթողիկոսի անունը և ապա՝ իբրև նրա աթոռակից՝ Սսի կաթողիկոսի անունը։

Ահա այն հիմնական կէտերը, որոնք պիտի բառնային երկու աթոռների միջև եղած տարաձայնութիւնները և հաստատէին սիրաշաղկապ աթոռակցութիւն։ Հանգուցեալ Հայրապետը շատ յարմար ժամանակն էր համարում այդպիսի կապ հաստատելու համար, և այն պարագան, որ Սսի Սահակ կաթողիկոսը Էջմիածնի եպիսկոպոս էր, իր անդրանիկ պատարագին յիշատակել էր ամենայն հայոց կաթողիկոսի անունը և վերջինս էլ իր հերթին շնորհաւորել էր նրա օծումը։

Մնում էր միջոցներ ձեռք առնել, որ այս կարգադրութիւնը նախ քան հրատարակվելը հաճելի և ընդունելի ճանաչվի և մեր միւս հաստատութիւնների կողմից։ Այս նպատակով հարկ անհրաժեշտ համարեց յատուկ բանագնաց ուղարկել, և ուղարկեց։

Գ.

Բանագնացը անցնում է Եւրոպա-Եգիպտոս և ապա մտնում է Կ. Պօլիս ու ներկայանում պատրիարք Օրմանեանին։

Այդ օրերում ամենքի աչքերը Կ. Պօլիս էին դարձած։

Սրբազան Օրմանեան լիաբերան քրքիջով բացագանչում էր. «Աղբար, ինչ ընեմ. Էջմիածին ինծի կը դիմէ, Սիս ինծմէ օգնութիւն կը սպասէ, Երուսաղէմ գիս կը նեղէ»։

Հասած էր ըստ երևոյթին յարմար պարագան, որ Կ. Պօլիսը ի մի ձուլել կարողանար Էջմիածնի ու Սսի աթոռները։

Սրբազան Օրմանեան ձեռնամուխ եղաւ գործի. կազմվեցին խորհրդակցութիւններ։ Դրվեց սեղանի վրա խորհրդականների առաջ այսպիսի մի խնդիր. «Ի՞նչպիսի կարգադրութիւն անի ամենայն հայոց հայրապետն այսօր իր կենդանութեամբ, որ, ազատելով եկեղեցին անհովւապետ մնալու սպառնացող վտանգից, ընդ նմին հանդիսանայ ու լինի այն կարգադրութիւնը ազգի գլխաւոր հաստատութեանց կողմից հաւանելի եւ ընդունելի»։

Այս պարագան դուրսը մեկնվեց հայրապետական Աթոռը Էջմիածնից տեղափոխելու մտքով։ Այսպէս էլ տարածվեց։ Այս խորհրդակցութիւններն առաւել լուրջ ու կարևոր կերպարանք առան, երբ սրբազան Օրմանեան պաշտօնական աղբիւրից ամենաստոյգ տեղեկութիւն առաւ դուրսը տարածված խնդրի առիթով Պետերբուրգի ունեցած հայեացքի մասին։

Դրված խնդիրը շատ կերպ ծեծվեց, մեկնվեց, հոլովվեց, առաջարկներ ընդունեց, վերջ ի վերջոյ ստացաւ գրեթէ այն վճիռը*), ինչ որ յղացել էր Խրիմեան Հայրիկ։ Եւ սրբազան Օրմանեան վերջապէս յայտնում է բանագնացին իրանց խառն ժողովների որոշումները, որոնք յանգում են Սսի կաթողիկոսութիւնը ընդհանրական կաթողիկոսութեան աթոռակից հրատարակելու վճռին ճիշդ այն հիմունքներով ու պայմաններով, ինչ որ յիշեցի վերևում։

Բայց սրբազան Օրմանեան չէ համաձայնում խառն ժողովի վճիռը պաշտօնապէս գրել և իր ձեռքով վաւերացրած տալ բանագնացին կամ ուղարկել Վեհին, այլ միայն բաւականանում է բանաւոր յայտարարութեամբ, ասելով թէ ով գիտէ ապագայում ի՛նչ կը լինի, ի՛նչպէս կը մեկնվի...

Այս ամենն ամենայն մանրամասնութեամբ և հաւատարմութեամբ տեղեկագրվում և ուղարկվում է Հայրապետին Կ. Պօլսից։

Նոյն խնդիրը գաղտնապէս ծեծվում է և Երուսաղէմում։ Հանգուցեալ Իզմիրլեանը և ուրիշներն առաջին անգամից անհամաձայն էին գտնվել այդ որոշումներին, բայց յետոյ նրանք ևս գտել էին այդ որոշումները ուղիղ և միակ հնարաւորն ու օգտաւէտը։ Հաւանութեան արժանացել էր այդ վճիռը և Եգիպտոսում ու Եւրոպայում (գլխաւորաբար Փարիզում)։

Հանգուցեալ Մելքոն-խանը առանձնապէս հաւանել էր ասելով. «Եւ Սսի ու Աղթամարի կաթողիկոսութիւնները նոյն մեր հին աթոռակից կաթողիկոսութիւններն են, բայց աթոռակցութեան կապ ու պայմանը կորցրած, իրար հետ թշնամացած. և այս թշնամութիւնը առաջ է եկել տարածութեան, հաղորդակցութիւնների, մանաւանդ քաղաքական տիրող պարագաների այլ կերպ դասաւորվելու և մեր էլ սուրբ հայրերի մէկը միւսին իշխելու կամ գէթ իրարից անկախ լինելու անհեռատես ձգտումների շնորհիւ։ Վերցրէք այդ ներքին անհաշտութիւնը՝ կը դառնան Էջմիածինը և Սիսը նոյն միմեանց լրացնող ու անակնկալ հանգամանքներում միմեանց փոխարինող պատմական օգտաւէտ հաստատութիւնները։

Եւ իսկապէս պատմական անցեալում՝ հայ եկեղեցու և ազգի առանձնայատուկ կացութեան պայմաններում մի քանի դար միաժամանակ գոյութիւն է ունեցել հայրապետական աթոռակցութիւն, բայց ոչ թէ իրար չը ճանաչող, այլ մէկի վտանգված կամ չեղած ժամանակին միւսի կողմից եկեղեցու հովւութիւնը անմիջապէս ստանձնող։

Մեր եկեղեցու անցեալի մէջ գոյութիւն ունեցող աթոռակից կաթողիկոսների ժամանակագրութիւնը սրբազան Օրմանեանը իր ձեռքով գրում և իր այցետոմսով ուղարկում է բանագնացին վերջինիս խնդրի համաձայն։

Դ.

Մի երկու խօսք էլ այն մասին, թէ ծո՞ր մնաց այդ որոշումը և կամ ինչո՞ւ ի կատար չածեց հանգուցեալ Հայրապետը, և ես կը վերջացնեմ իմ յօդուածը։

Թագաւոր Կայսրի կողմից Պլեվէին ուղղված հեռագրով, թէ «հաղորդեցէք սրբազնագոյն կաթողիկոսին, որ ստացած եմ Նրա նամակը», կառավարութիւնը այլ ևս կանգ էր առել մի որոշ կէտի վրա և մեր կալուածական խնդրի նկատմամբ աւելին չէր շարունակում։ Մի փոքր յետոյ էլ փչեցին Ռուսաստանի մէջ ազատութեան հովերը. տագնապը անցել էր. Հայրիկ ոչ միայն այլ ևս չէր շտապում, այլ և յարմար ժամանակը չէր համարում այդ խնդրով զբաղվելու։

— Երկու պարագայ խիստ զգուշանալ կը հրամայեն,—ասել էր Վեհափառը բանագնացին.—մին՝ սուլթան Համիդ, որ դիւական քաղաքագիտութեամբ գիտէ յաջող վայրկեանէ օգտուիլ, և միւսը՝ սրբազան Օրմանեան, որ մերժած է խառն ժողովոյ վճիռն իր ձեռքով ստորագրած ինծի ղրկել։ Ուստի սպասել պէտք է առաւել յարմար ժամանակի։

Այդ խօսակցութեան միջոցին պարզվել էր, որ հանգուցեալ Հայրապետը Կ. Պօլսից, խորհրդակցութիւններին մասնակցող մի սրբազանից՝ ստացած էր եղել մի նամակ, թէ ձեր վեհափառութեան կողմից ուղարկված անձը Օրմանեանից հրապուրված՝ միացած աշխատում են Էջմիածնի Աթոռը ձեր տակից և Սսի Աթոռը Սահակ կաթողիկոսի տակից քաշել և այդ երկուսից մի նոր՝ Կ. Պօլսի՝ Աթոռ շինել և Օրմանեանի տակը դնել։

Հայրիկ, պատմելով հանդերձ այդ նամակի բովանդակութիւնը, քահ-քահ ծիծաղում է եղել, որ իր տուած հրահանգութիւնը այդ աստիճան ճարտար կերպով է կատարվել։

Եւ իրաւասութեան ու յարաբերութեան արդարև «այլ ևս խպառ անտեղի խնդիրը» մնացած է տակաւին չը լուծված և կանգնած է մեր հոգևոր պետերի անձնական պատասխանատուութեան վկայ՝ հանդէպ եկեղեցու և ազգի հանրական պատասխանատուութեան։

Երբ մեր աշխարհական տարածրագիր ու տարադաւան լրագիրները ի սէր ազգի չեն միանում, մենք զայրանում ենք, բայց ինչ անենք, երբ մեր համածրագիր ու համադաւան հոգևոր պետերը նոյնպէս չեն միանում։ Եւ ինչ կարելի է անել, երբ միութեան դէմ դաւանակալութիւնն էլ մեր անձնապաշտ ժամանակներում վարչագիտական արժանիք է համարվում։

Մեսրոպ ա.-ք. Մելեան

*) Այս վճիռը հրամայված էր բանագնացին բնաւ ի յայտ չը բերել։

ի Նկատի առնելով այդ բոլորը մի կողմ եմ Թողնում, չեմ ժամում Մեսրոպ եպիսկոպոսի [illegible]

1) Մեսրոպ եպիսկոպոսին կաթողիկոսական թեկնածու [illegible] «Բիւզանդիոն» Թերթի մէջ եղանակներ։

2) Բայց դրանից շատ աւելի մեծ պակասութիւն է Մեսրոպ եպիսկոպոսի համար և անհնարին է դարձնում Նրան լրջօրէն հայրապետութեան Թեկնածուների ցանկ անցկացնել այն հանգամանքը, որ Նա խակայէս ոչ մի հոգևորական յատկութիւն չունի։ Նա ոչ եկեղեցին գիտէ, ոչ եկեղեցականութիւնը և ոչ էլ կաթողիկոսութիւնը։ Անծանօթ է Նաև հայոց եկեղեցու պատմութեանը, ուրեմն չէ ըմբռնում Նրա կատարած դերն անցեալում և կատարելիք դերը Ներկայում և ապագայում։ Իսկ ինչպէս կաթողիկոս ընտրել մէկին, որ ինքն խակայէս հոգով հոգևորական չէ և չը գիտէ, թէ ինչ է եկեղեցին։

3) Անշուշտ Մեսրոպ եպիսկոպոսի անգիտակ լինելն է եղել պատճառը, որ նա ևել Մենշիկովին ասել է, թէ հայ և օրթօդօքս եկեղեցիների միմեանց հետ միացած չը լինելու պատճառը «տգիտութիւնից առաջացած յամառութիւնն» է միայն, որովհետև էական տարբերութիւն Նրանց մէջ չը կայ, և այդ միութիւնը հեշտութեամբ գլուխ կը գայ, եթէ Նախաձեռնող մէկը լինի։ Մենշիկովի յօդուածը «Новое Время» Թերթում լոյս է տեսել այս տարվայ յունվարի 8-ին, ուրեմն 8 ամիս առաջ, Նրանից յետոյ շատ անգամ գրվել և բացատրութիւն է պահանջվել Մեսրոպ եպիսկոպոսից—ես ինքս էլ գրել եմ «Մշակում»,—վերջերս Վահան Տէր-Առաքելեանը բացատրութիւն է պահանջում Նրանից «Բիւզանդիոնի» յուլիսի 8-ի համարում, բայց Մեսրոպ եպիսկոպոսը մինչև այսօր չը հերքեց Մենշիկովի գրածը, արմատացնելով այն կարծիքը, Թէ յիրաւի Նա այդպիսի միտք յայտնել է։

Այսքանը բաւական է կարծեմ։ Հայոց եկեղեցու մասին այդպիսի գիւրաթեք եպիսկոպոսը չէ կարող կաթողիկոսական Թեկնածու լինել։

Աւելացրէք սրա վրա Նաև այն, որ ոչ մի տեղ Մեսրոպ եպիսկոպոսը կանոնաւոր վարչական պաշտօն չէ վարել՝ առանց խոշոր Թերութիւնների։ Նրա վարչական գործունէութեան ամենալաւ օրինակը ճեմարանի միամեայ տեսչութիւնն է, երբ կրօնի դասաւանդութիւնն անգամ վերացած էր ճեմարանից, աղօթքի հետ միասին։

Երուանդ Տէր-Մինասեանց

(Կը շարունակվի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Քաղաքային դուման հաստատեց հացի սակագինը. փռերում Թխված հացի 1-ին տեսակի ֆունտը $4^3/_4$ կ., 2-րդ տեսակի $4^1/_4$ կ. և 3-րդ տեսակի $3^1/_2$ կ.։ Թոնիրներում Թխված հացի 1-ին տեսակի ֆունտը 5 կ., 2-րդ տեսակինը՝ $4^1/_2$ կ., և 3-ինը՝ $3^1/_2$ կ.։

◆ Հոկտ. 15-ից, Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան զինուորակոչական ատեանում, կը սկսվեն նորակոչ զինուորացուներին ծառայութեան կոչելու գործողութիւնները։ Այն երիտասարդները, որոնք վայելում են ընտանեկան կամ կրթական արտոնութիւններ, պէտք է այդ մասին յայտարարութիւններ Ներկայացնեն մինչև հոկտեմբերի 15-ը։

◆ Ժողովրդական համալսարանի գրագիտական դասարաններում պարապմունքները աւելի ընդարձակ ծրագրով վերսկսելու պատրաստութիւնները արդէն տեսնվում են։ Վարչութիւնը որովհետև միջոց չունի ուսուցիչներ վարձելու, ուստի առաջարկել է սեկցիաներին, որպէսզի Նրանք հրաւիրեն ուսուցիչներ, որոնք կը համաձայնվեն այդ դպրոցներում պարապելու առանց վճարի։ Հաճելի էր, որ ցանկացող ուսուցիչները այդ մասին յայտնէին սեկցիաներին կամ վարչութեան, որի գրասենեակը գտնվում է Կ. Կ. Գիւղատնտեսական Ընկերութեան տանը։

◆ Թիֆլիսի դատաստանական պալատի դատախազը հնարաւոր գտաւ դադարեցնել Թիֆլիսի բանտի կառավարիչ Բիմկէվիչի գործը, որի դէմ մեղադրանք էր յարուցված ծառայական յանցանքներ կատարելու համար։

◆ Այսօր կանանց բարձր դասընթացքներում իր առաջին դասախօսութիւնը կը կարդայ Ս. Խանկամալեանը, որ աւարտել է Պետերբուրգի համալսարանի դասընթացքը և Պետերբուրգի հնագիտական ինստիտուտը։

◆ Բժ. Դիդիձէն այսօր Զուբալովի Ժողովրդական Տանը կը կրկնէ իր դասախօսութիւնը «Թոքախտը և սիֆիլիսը» Թեմայով։

◆ Ռազմավիրական ճանապարհի վրա աւտոմօբիլների երթևեկութիւն սահմանող Ս. Եղիզարեանը, պայմանաւորվելով ֆրանսիական մի յայտնի աւտոմօբիլային ընկերութեան հետ, 1912 Թւից յիշեալ ճանապարհի վրա Թիֆլիսից Վլադիկավկազ գործադրելու է Նոր, Թեթև տեսակի աւտոմօբիլներ աւելի էժան գներով։

◆ Տեղական ռուս օրաթերթերը հաղորդում են, որ սեպտեմբերի 19-ին, երեկ. ժամը 5-ին, Բուլթայիսի և Րիօն կայարանի միջև երկու անյայտ զինված մարդիկ մտնում են երկաթուղու № 29 գնացքի II կարգի վագօնը և Շօրապանի գաւառի բնակիչ Գրիգոր Ջափարիձէից յափշտակում են 2295 րուբլի. յետոյ գնացքը կանգնեցնելով վետնհաւզէնի տորմօզով, կողոպտիչները իջնում են և փախչում մօտակայ անտառը։

◆ Նոր-Նախիջևանի հայոց Թեմական դպրոցում, անցեալ օրը, «П. К.» Թերթի ասելով, հոգաբարձական ու մանկավարժական մարմինների և ամբողջ աշակերտութեան Ներկայութեամբ կատարվել է հանգիստ[illegible] հոգեհանգիստ Պ. Ա. Ստոլիպինի համար։

◆ Նոյն լրագրի ասելով, Նոր-Նախիջևանի հայոց եկեղեցու ծխական ժողովը կաթողիկոսական պատուիրակներ է ընտրել Մ. Բերբերեանին, Խամբուրեանին և Է. Կասրանայեվին։

◆ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան վարչութիւնը յայտնում է խորին շնորհակալութիւն տ. Մարգարիտ Արեանցին, որը նուիրել է Ընկերութեան 100 ր. ի յիշատակ իր վաղամեռիկ դուստր Նունէի։

◆ Այսօր կովկ. զինուորական-նահանգ. դատարանում քննվում է տիկ. Մ. Նազարբէկեանի գործը։ Տիկինը մեղադրվում է քր. օր. 102-րդ յօդուածով։ Տիկնոջը պաշտպանելու է I և II Պետ. Դումայի անդամ երդ.-հաւատարմատար Կուզմին-Կարավայէվը։

◆ Բագւում, քաղաքային դումայի Նոր ձայնաւորների ընտրութիւնները տեղի են ունենալու հաւանօրէն Նոյեմբերի 1—10 միջև։

◆ Բագուի քաղաքապետը Թոյլատրել է պաստոր Յովսէփ Թորոսեանին հրատարակել Բագւում մի հոգևոր շաբաթաթերթ հայերէն՝ «Կիրակի» անունով։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

I

Արքունական Թատրոնում

Երեքշաբթի, սեպտեմբերի 20-ին, Ներկայացվեց «Ֆաուստ» օպերան։

Մեֆիստոֆէլի դերը կատարում էր երգիչ բաս Մօզժուխին։ Հանդիսականները ջերմագին ողջունեցին Նրան, իբրև անցեալ տարվայ իրանց ծանօթին։ Մօզժուխին ունի ուժեղ և Թաւ ձայն, արտայայտիչ դէմք, բարձր հասակ, խաղում է աշխոյժով։

Ֆաուստի դերը կատարում էր երգիչ Պօլեվօյ։ Նա ունի. մաքուր, գիլ ձայն, որը չէ վախենում բարձր Նոտերից, բայց բաւականաչափ քնքոյշ չէ։ Նա երգում է ազատօրէն և ընդհանրապէս իր խաղով գործում է գոհացուցիչ տպաւորութիւն։ Երգչին վնասում են մասամբ փոքր հասակը և փոքր դէմքը։

Մարգարիտայի դեր կատարող երգչուհի Րոստովսկայա մի քանի կտորներ կատարեց գեղեցիկ կերպով. բայց ընդհանրապէս անկարող հանդիսացաւ գործել այն գեղարուեստական տպաւորութիւնը, որ պէտք է տայ Մարգարիտայի քնքոյշ բանաստեղծական էութիւնը։

Վալենտինի դերում հանդէս եկաւ երգիչ Լիւբչենկօ։ Նա հաճելի ձայն ունի, որը սակայն ույժ ունի մի սահմանափակ շրջանակում՝ միջին Նոտաներում։ Երբ երգիչը փորձում է փոքր ինչ վեր գալ և ցածր Նոտաներ՝ վերցնել դժուարութեան մէջ է ընկնում։ Երգում է ճաշակով։

Դօբրժանսկայա Զիբելի դերում վատ չէր։ Նոյնպէս Լօսեվա Մարտայի դերում։

Թատրօնում հանդիսականների քանակը աւելի պակաս էր, քան Նախորդ օրերում։

II

Արտիստական Թատրոնում

Լէօնիդ Անդրէեվի «Անֆիսա» պիեսը պայմանական Նշանակութիւն ունեցող գրական երկասիրութիւններից մէկն է։ Նա մի որոշ ատրճան հետաքրքրութիւն ունէր, երբ Նոր երևաց բեմի վրա և երբ հասարակութեան շրջանում ամեն մի օտարոտութիւն Նոր դաւանանքների Նախերգանք էր համարվում։

Նոյն «Անֆիսան» Արտիստական Թատրոնի սեպտեմբեր 20-ի Ներկայացման օրը քիչ հետաքրքրութիւն էր պարունակում իր մէջ հանդիսականների համար։

Անֆիսայի դեր կատարող Վեսնօվսկայան ունի դրամատիկական երակ, գիտէ արտայայտել ուժեղ յուզմունքներ, բայց չէ կարողանում շարունակ բնական ու հարազատ կենսական հողի վրա մնալ և արհեստական էֆֆէկտների գերի է դառնում։ Նա խաղում է մտածված, տիպը ուրացրած, ուժեղ շեշտերով, գունաւոր տրամադրութիւնով։ Աւելի փոքր դրամատիկական ույժով, բայց աւելի բնական խաղով հանդէս եկաւ Անֆիսայի քրոջ Ալէքսանդրայի դեր կատարող Գրեմինան։

Տղամարդկանց դերերից յիշատակենք Կօստոմարովի դերը, որ գտել էր բաւական աջող կատարողի յանձին Բէլգօրօդսկիի։ Այդ դերը աւելի մեծ տպաւորութիւն կը Թողնէր, եթէ Բէլգօրօդսկին կարող լինէր հաւասար ույժով տանել Նրան սկզբից մինչև վերջ։ Բէլգօրօդսկին պիէսի չորրորդ գործողութեան մէջ չափազանց Թուլացած և լքված է հանդիսանում։

«Անֆիսայի» Ներկայացմանը փոքր ինչ աւելացել էր հանդիսականների Թիւը Թատրօնում։

Սիրող

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 14 սեպտեմբերի

Ինչպէս հասարակութեանը յայտնի է, անցեալ փետրվարից, Նախաձեռնութեամբ և ղեկավարութեամբ Սարգիս աւ. ք. Շիոյեանի, կազմվեց մի մասնաժողով, որի Նպատակն էր հոգալ Նորաշէնի ծխական դպրոցի երեխաների կարիքները, մատակարարելով Նրանց Նախաճաշ, Թէյ և հագուստեղէն։ Այդ մասնաժողովը—որին սիրայօժար կամքով մասնակցում էին Սարգիս ք. Իփակեանը. կոյս Հռիփսիմէ Թայիրեանը, տիկիններ՝ Քիշմիշեան, Ղարագեօզեան, Բարխուդարեան և Թամամշեան, օրիորդներ՝ Մնացականեան, Տէր-Նիկողոսեան, Գասպարեան, Շիոյեան, Օքրոյեան և Գուրգենբէգեան—խնամք էին տանում Նորաշէնի դպրոցի աշակերտուհիներին, տալով Նրանց դպրոցում Թէյ և մի տեսակ տաք կերակուր։

Իմ և աշակերտուհիներիս կողմից պարտք եմ համարում անկեղծ շնորհակալութիւնս յայտնել յիշեալ անձանց այդ բարի ձեռնարկութեան և սիրայօժար հոգացողութեան համար։

Լիայոյս եմ, որ Թէ Սարգիս աւ. քահ. Շիոյեանը և Թէ այդ գործին մասնակցող միւս անձնաւորութիւնները Նորից կը շարունակեն դպրոցիս չքաւոր աշակերտուհիների այդ գովելի խնամատարութիւնը։

Նորաշէնի Մարիամեան օր. ուսումնարանի աւագ վարժուհի՝ Ն. Սողալեան-Պալատա

Վան, 10 սեպտեմբերի

Բագուէն Ն. Երևանցեան Վանի «Մարտիկ» գր.-ընթերցարանին և Վարագայ վանքին նուիրած է մօտ 2800 կտոր գիրք։

Ժողովրդի լուսաւորութեան եղած սոյն վեհանձն օժանդակութեան համար պարտք կը համարինք հրապարակաւ յայտնել մեր շնորհակալութիւնը։

Այս առթիւ կոչ կընենք բոլոր անոնց, որոնց սրտին մօտիկ է Վասպուրականի կուլտուրական մեծ գործը, իրենց նուիրատւութիւնները չխնայել։

«Մարտիկ» գր.-ընթերց. վարչութիւն

Հասցէ.—Վան, «Մարտիկ» գր.-ընթերարան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Կովկասի զինուորական վարչութեան հաստատութիւնների գործունէութիւնը քննելու համար գալիս է գեներալ-շտաբի կառավարիչ Ժիլինսկին։

◆ Հանգուցեալ Պ. Ա. Ստոլիպինի այրուն կենսաթոշակ Նշանակվեց պետական գանձարանից այն չափով, որքան որ ռոճիկ էր ստանում տարեկան հանգուցեալ մինիստրը, այսինքն 26,000 րուբլի։

◆ Պետերբուրգի լրագիրների ասելով, Պետական Դումայի կուլուարներում խօսում են Ազէֆի գործի վերաքննութեան մասին։

◆ «Daily Telegraph»-ը արժանահաւատ աղբիւրից իմացել է, որ Թիւրքիան և Աւստրիան համաձայնութիւն են կապել իրար մէջ Բալկանում և Տրիպօլիսում փոխադարձաբար իրար օգնելու համար։

◆ Լուրերին Նայած, Գերմանիան առաջարկել է Թիւրքիային Տրիպօլիսը կորցնելուց յետոյ գրաւել Պարսկաստանի հարաւային մասը։

◆ Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ երկիւղ են կրում, որ Թիւրք-իտալական պատերազմը յանկարծ չը փոխվի ընդհանուր եւրոպական պատերազմի։ Առհասարակ յիշեալ պատերազմը շատ աննպաստ տպաւորութիւն է գործում ռուսական բարձր ղեկավար շրջաններում։

◆ Ալբան-յեղափոխականները շարունակ զէնք են ստանում Իտալիայից։ Ընդհանուր ապստամբութիւնը անխուսափելի է։

◆ Արժանահաւատ աղբիւրներից բղխող լուրերի համաձայն, ռուսաց կառավարութիւնը մտադիր է օգտվել Թիւրքիայի դժուարին կացութիւնից և հարց բարձրացնել Դարդանէլի միջոցով Նաւերի ազատ երթևեկութեան մասին։

◆ Իտալական դեսպանը «Новое Время»-ի աշխատակցին յայտնեց, որ ոչ մի իտալական զօրք չէ իջել Բալկանեան ծովափը և Անգլիան էլ ոչ մի Նաւամատոյց Տրիպօլիսի ծովափում չէ գրաւել։

◆ Բաթումից հեռագրում են, որ իտալական մի Նաւ բռնվել է Թիւրքական պատերազմական Նաւերի կողմից Գէնուայի մօտերը։ Նաւը մեկնել էր Բաթումից։

◆ Գերմանիան, ուշացնելով իր պատասխանը ֆրանսիական գիջումների դիմաց Մարօկկօյի Նկատմամբ, բոլորովին անսպասելի՝ առաջադրեց Նոր տնտեսական պահանջներ։ Այդպիսով ֆրանս-գերմանական յարաբերութիւնները մտնում են Նոր փազիսի մէջ։ Հնարաւոր է, որ բանակցութիւնները համաձայնութեան չը յանգեն։

◆ Գերմանիայում ընդունում են, որ Եփրեմի տարած երկու Նշանաւոր յաղթութիւնից յետոյ, էկս.-շահի գործը Պարսկաստանում հանդիպեց լիակատար անաջողութեան։

◆ Օդեսսայում դատվում են երդուեալ հաւատարմատարի 40 օգնականներ, ազգով հրէայ, ապօրինի կերպով քրիստոնէական անուններ կրելու համար։

◆ Ֆինլանդիայում խլրտումները շարունակվում են։ Անհրաժեշտ է համարվում ուժեղացնել ռուսաց զօրքերի Թիւը Ֆինլանդիայում։

◆ Պոլտավայի Միխայլօվկա գիւղում, ուսումնարանի տեսչուհու Նախաձեռնութեամբ, կազմակերպվել է աղջիկներից զինուորացուների խմբեր, որոնք սովորում են զինուորական արհեստը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային երթևեկութիւն)

(Ժամերը Նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 9 ժ. 38 ր. առաւօտ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 15 ր. կէսօրին, Գանձակ՝ 2 ժ. 47 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 11 ժ. գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 33 ր. գիշեր.: **Պօստատար № 4 գնացքը՝** 12 ժ. 36 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 8 ժ. 28 ր. գիշ., Գանձակ՝ 6 ժ. 37 առաւօտ., Եւլախ՝ 3 ժ. 35 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 7 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 24 ր. ցերեկ., Բագու՝ 5 ժ. 42 ր. ցերեկ.: **Մարդատար № 6 գնացքը՝** 3 ժ. 34 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում՝ 6 ժ. 46 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 57 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 54 ր. գիշեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 36 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.: **Խառն գնացքը՝** IV կարգի վագօններով ըստ հարկի կարեւորութեան՝ 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ժ., 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ՝ 5 ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշեր.: Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 44 ր. առ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № $^{74}/_{75}$՝ 1 ժ. գիշ. Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Աէքսանդրօպօլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայար. 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. (առանց Երևան մտնելու)։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղևորվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. երեկ. և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշերվայ։ **Մարդատար-ապրանքատար № $^{78}/_{79}$ գնացքը՝** 5 ժ. 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշերվայ, Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկվայ և սրանից դէնը այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ արագ. № 1 գնացքը՝ 11 ժ. 8 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 43 ր. առաւօտ: **Պօստատար № 3 գնացքը՝** 10 ժ. 47 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. ցերեկվայ, Բաթում՝ 12 ժ. 35 ր. գիշ.: **Մարդատար № 5 գնացքը՝** 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 27 ր., երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.: **Խառն գնացքը** IV կարգի վագօններով ըստ հարկի կարևորութեան 10 ժ. 3 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան:

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № $^7/_8$ գնացքը՝ 8 ժ. 18 ր. առաւօտ., Գօրի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բօրժօմ՝ 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.: **Մարդատար № $^9/_{10}$ գնացքը՝** 3 ժ. ցերեկ., Գօրի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 4 ժ. 25 ր. ցերեկ.: **Պօստատար № 3 գնացքը՝** 9 ժ. 52 ր. առ.: **Արագ № 1 գնացքը՝** 10 ժ. 24 ր.՝ երեկ.: **Խառն գնացքը** IV կարգի վագօններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № $^{72}/_{73}$ գնացքը՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.: **Մարդատար-ապրանքատար՝ № $^{80}/_{81}$ գնացքը՝** 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 52 ր. առաւօտեան: **Պօստատար № 4 գնացքը՝** 11 ժ. 40 ր. գիշ.: **Մարդատար № 6 գնացքը՝** 2 ժ. 54 ցերեկ. **Խառն գնացքը** IV կարգի վագօններով՝ 4 ժ. 17 ր. գիշերվայ:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ Մարդատար № $^9/_{10}$ գնացքը՝ 9 ժ. 28 ր. գիշ.: **Մարդատար № $^7/_8$ գնացքը՝** 7 ժ. 18 ր. առաւօտեան:

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բագու՝ և № 1 Բագու-Թիֆլիս) առանց վագօնը փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բագու-Րոստով, միայն վճարելով պ լ ա ց կ ա ր տ ի գինը։

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս (606), միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների: Էլեկտրաբուժութիւն:
Ընդունե- ($12^1/_2$—2 ժ. ցերեկվայ:
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան:
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ առ. ժ. 9—10-ը.
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի): Տէլէֆօն № 1175.
(կ. ե. հ.) 888. 100—6

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien -ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11.
(երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 106.
(ա. օ.) 669. 100—25

ԲԺՇԿՆ. ՖԵԼԴՇԵՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Մրսկումն, լուացումն, մասսաժ, էլեկտրականութիւն, մարմնամարզութիւն: Հիմնաւոր բժշկութիւն սուր և խրօնիքական տրիպէրի, սեռական Թուլութեան, անկարողութեան և սերմնահոսութեան—ցոյց է տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկների: Օտարերկրեայ հիւանդներին տալիս է խորհուրդներ և բժիշկների հասցէներ: Կարելի է ստանալ իմ կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարանը», գինը 50 կոպ., ճանապարհածախս՝ 15 կ.: Հասցէս. Тифлисъ, Семеновская ул., № 9. Ընդունելութիւնը 4—6 ժամը երեկոյեան:
(ե.հ.կ.) 892. 50—4

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
„ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏ“
„Fix und Fertig“
Իւրաքանչիւր ամիս կարելի է աշխատել մինչև 500 րուբ.: Թոյլ առևտր. և շրջագայողները կարող են աշխատել 60—100 ր. ամսական, միջակ առևտ. և փոխածորները՝ 200—300 ր., իսկ գործունեայ և ընդունակ առևտրակ. 300—500 ր.: Այդ դրամը կարելի է աշխատել «ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏ» անունը կրող սարքի վաճառումից: Այդ փոշին մեծ խնայողութիւն է առաջացնում իւրաքանչ. բնակ. ընտանիքում ամենօրեայ գործադրվող տնտեսութեան ժամանակ: Նմուշի համար պօստով ուղարկվում է 2—6 փաթեթ, իւրաքանչիւրը 1 րուբ.: Փոշու յատկութիւնը փորձելուց յետոյ՝ առևտրականներին ուղարկում ենք վաճառքի պայմանները: Դիմել՝ АРМАВИРЪ, Никол. пр. № 28. Фабр. Химич. Изготовл. «Вполнѣ готовъ—Fix und Fertig».
918. 1—1

Պատահմամբ
ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ
հայերէն ընթերցանութեան
ԳՐՔԵՐ
Թարգմ. և ինքնուրոյն հեղինակների։
Հասցէն՝ Тамаринская ул., № 40
(օ. մ.) 921. 3—1

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Գ. ԵՒ Մ.
ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ
Նիկօլաևսկայա, 36, Վօրօնցօվի արձանի մօտ։ Դիւանատունը բաց է երեկոյեան ժամը 4—6-ը։
(ա. օ.) 818. 25—24

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ ս. Փրկիչ եկեղեցու համար հարկաւոր է
ՄԻ ԴՊԻՐ,
որ պէտք է լինի ձայնագրագէտ, աջողակ ձայնով և հմուտ եկեղեցական արարողութիւններին։ Ցանկացողները պայմանների մասին պէտք է դիմեն ծխական հոգաբարձութեանը մինչև հոկտեմբերի 1-ը՝ յայտնելով իրանց պատրաստութեան և Նախկին պաշտօնավարութեան մասին։
(օ.մ.) 907. 3—2

Հրատարակութիւն «ՊԵՍՏԱԼՈՑՑԻ» գրատան
ԳՈՒՐԳԷՆ ՀԱՅԿՈՒՆՈՒ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ
Լոյս են տեսել
1) ԴԵՐՁԱԿ ԱՂՈՒԷՍԸ . . 25 կ.
2) ԱՔԼԱՐԻ ԴԱՏԸ . . 20 »
3) ՉՂՋԻԿ . . . 5 »
Տպագրվում են
4) ՄԱՐԴԻԿ ԱՊԵՐԱԽՏ
5) ԲԱԴՆ ՈՒ ԳՈՐՏԸ
6) ՊԱՍ ՊԱՀՈՂ ԱՂՈՒԷՍԸ
7) ԿԱՏՈՒԻ ԲԻԼԷԹԸ
Գումարով գնողներին սովորական զեղչ։
Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный и писчебумажный магазинъ «Песталоцци», Михайл. пр., № 99.
(հ.կ.) 874. 6—5

Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
ՆՈՐ ՄԷԹՕԴՈՎ ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՆ
ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ, ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ և ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ
ազատ կարդալ, գրել և խօսել կարճ ժամանակվայ ընթացքում [illegible]
(հ. կ. հ.) 862. 0—8

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՈՎԵԱՆ ՓՈՂ., ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
[illegible]
ՏԵԼԵՖՈՆ № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.